

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Σ.Ε.Υ.Π-

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ
ΕΡΓΑΣΙΑ»

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ :

ΓΕΡΑΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ

ΓΚΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ ΑΣΠΑΣΙΑ

ΧΟΥΧΟΥΛΗΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ :ΣΙΑΚΑΜΠΕΝΗ ΑΡΓΥΡΩ

ΠΑΤΡΑ, 2015

**«SOCIAL DISCRIMINATION AND INEQUALITIES IN
THE LABOR»**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την εποπτεύουσα καθηγήτρια μας κυρία Σιακαμπένη Αργυρώ για την πολύτιμη βοήθεια και συμπαράσταση της καθόλη τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μας εργασίας.

Copyright© Γερασιμοπούλου, Γκουσοπούλου , Χούχουλης, 2015.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	8
Λέξεις Κλειδιά:.....	8
ABSTRACT.....	9
Key words:.....	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΣΚΟΠΟΣ.....	12
ΣΤΟΧΟΙ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - ΕΡΓΑΣΙΑ	13
1.1 Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	13
ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ (ΚΛΑΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ-ADAM SMITH)	13
1.2 ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	18
1.3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ.....	19
1.4 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	20
1.5 ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	26
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ	26
2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ.....	26
2.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ.....	26
2.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΟΜΑΔΕΣ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	38
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	38
3.1 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	38
3.1.1 Η ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	38
3.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ	39

3.3 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ.....	40
3.3.1 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	43
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ	43
4.1 Ο ΟΡΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ.....	43
4.2 ΦΤΩΧΕΙΑ-ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	44
4.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ.....	46
4.3.1 ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	50
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ...50	
5.1 ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ – ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΣ.....	50
5.2 ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ - ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	50
5.3 ΜΕΙΩΣΗ ΚΟΣΤΟΥΣ	51
5.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΑΣ ΖΗΤΗΣΗΣ	52
5.5 ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	53
5.6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ	54
5.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	58
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ	58
6.1 ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	58
6.2 ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΣΩ ΣΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΑΓΣΙΑΣ	59
6.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ.....	61
6.4 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΝΕΡΓΩΝ	63
6.5 ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ	66
6.6 ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ.....	67

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	70
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	75
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	75
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	77
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	78

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται τις κοινωνικές διακρίσεις και ανισότητες στην εργασία.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η διαχρονική εξέλιξη της εργασίας μέσα από το πρίσμα των κορυφαίων οικονομολόγων. Παρουσιάζονται οι βασικές οικονομικές θεωρίες περί αγοράς και εργασίας, η διαδικασία μέτρησης της εργασίας και η έννοια της ανεργίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια των κοινωνικών διακρίσεων και οι κυριότερες θεωρίες διάκρισης.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι κοινωνικές ανισότητες στην εργασία συμπεριλαμβανόμενων των ανισοτήτων περί φύλου. Ταυτόχρονα αναλύονται οι παράγοντες που διαμορφώνουν την ανισότητα και η επαγγελματική υποβάθμιση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού και η απόρροια του σε φτώχεια, αποστέρηση και προσβασιμότητα στην εργασία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο περιγράφεται η αντιμετώπιση οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων με βάση τους πυλώνες της τοπικής και διεθνούς συνδρομής.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού και η συνδρομή του στην εργασία, το προφίλ του και η δεξιότητες του.

Τέλος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που πρόεκυψαν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση καθώς και οι προτάσεις που απορρέουν από τη μελέτη της εγχώριας και διεθνούς βιβλιογραφίας.

Λέξεις Κλειδιά:

Ανεργία, Άνεργος, Εργατικό Δυναμικό, Κοινωνικές ανισότητες, κοινωνικός αποκλεισμός, ΑΕΠ

ABSTRACT

This project deals with social discrimination and inequality at work.

The first chapter describes the evolution of work through the prism of leading economists. Introduction to basic economic theories and labor market, the process of measuring work and the concept of unemployment.

The second chapter presents the concept of social discrimination and the main theories of discrimination.

The third chapter analyzes the social inequalities at work including on gender inequalities. Simultaneously analyze the factors shaping inequality and professional degradation.

The fourth chapter presents the concept of social exclusion and result in poverty, deprivation and accessibility to work.

The fifth chapter describes the solution of economic and social inequalities based on the pillars of the local and international assistance.

The sixth chapter presents the role of social worker and assistance at work, profile and skills.

Finally presented the conclusions drawn from the literature review and the recommendations arising from the study of domestic and international literature

Key words:

Unemployment, Unemployed, Labour Force, Social inequality, social exclusion, GDP

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη εποχή τα προβλήματα που καλείται ο άνθρωπος να αντιμετωπίσει είναι πολλά και δύσκολα. Η ηλικιακή ομάδα που πλήττεται περισσότερο από αυτή την κατάσταση είναι οι νέοι οι οποίοι προσπαθούν να ανοίξουν τους ορίζοντες τους και να αποκατασταθούν επαγγελματικά.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε άνεργος απορρέουν από την εξαιρετική σημασία που κατέχει η εργασία στη δομή των σύγχρονων κοινωνιών. Η έλλειψη της συνεπάγεται την έλλειψη εισοδήματος και επομένως των μέσων απόκτησης αγαθών και υπηρεσιών για το άτομο και την οικογένεια του. Πέραν της απώλειας εισοδήματος, επιφέρει και την απώλεια κοινωνικής θέσης. Η επίπτωση της έλλειψης εισοδήματος από εργασία είναι προφανώς εντονότερη για τα άτομα των χαμηλότερων οικονομικών στρωμάτων, τα οποία συνήθως στερούνται εναλλακτικών πηγών εισοδήματος.

Παράλληλα, και λόγω της εξέχουσας θέσης της εργασίας στη ζωή μας, ο άνεργος υφίσταται μια γενικότερη διαδικασία φθοράς και περιθωριοποίησης, ευρισκόμενος σε έναν ευρύτερο φαύλο κύκλο χαμηλού εισοδήματος, κοινωνικής απομόνωσης, κοινωνικού στίγματος, χαμηλού ηθικού, απώλειας αυτοπεποίθησης, ανασφάλειας, αβεβαιότητας για το μέλλον και κινδύνου βλάβης της ψυχικής και σωματικής του υγείας. Απειλείται, επομένως, όχι μόνο με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας, αλλά και με κοινωνικό αποκλεισμό. Η περιθωριοποίηση αυτή αυξάνεται όσο αυξάνεται και το διάστημα ανεργίας. Ο Kasl ασχολείται με τα ψυχολογικά προβλήματα των ανέργων και αναφέρει ότι η απώλεια εργασίας επηρεάζει καταλυτικά την αυτοεκτίμησή τους. Η απώλεια αυτοεκτίμησης είναι αποτέλεσμα των αλληλένδετων επιδράσεων από τα συναισθήματα ενοχής αφενός για την απώλεια της θέσης εργασίας και αφ' ετέρου για την απώλεια του εισοδήματος εξαιτίας της απώλειας εργασίας. Το άγχος της οικονομικής στέρησης και ο φόβος της αδυναμίας κάλυψης των οικονομικών αναγκών οδηγεί σε μακροχρόνια απώλεια της αυτοεκτίμησης του άνεργου. Τα ανάλογα αισθήματα έχουν και οι εργαζόμενοι όταν οι εργασιακές συνθήκες δεν είναι ατομικά και κοινωνικά αποδεκτές.

Η επαγγελματική αποκατάσταση αποτελεί ένα πολύ σημαντικό τμήμα της ζωής του ανθρώπου που προσπαθεί να επιβιώσει και να βελτιώσει το επίπεδο της ζωής του. Η σταθερά όμως αυτή τελικά καταντά ασταθής και φοβερό άγχος για τον καθένα,

ιδίως στους νέους ανθρώπους, που ψάχνουν τους λόγους που οδηγήθηκαν στην ανεργία, ζουν τις συνέπειες, που είναι κάποτε τραγικές, και προσδοκούν με μεγάλη αγωνία βελτίωση της κατάστασης.

Ο άνθρωπος εργάζεται για να επιβιώσει, για να δημιουργήσει, αλλά και να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο. Η εργασία είναι μία δυναμική δραστηριότητα κατά την οποία το άτομο αξιοποιεί το σύνολο των φυσικών και των νοητικών ικανοτήτων του. Αυτή η ανθρώπινη δραστηριότητα αποσκοπεί στην επεξεργασία της ύλης και στο μετασχηματισμό της σε χρήσιμα αγαθά, δηλαδή στην παραγωγή ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας.

Η εργασία για τον άνθρωπο στις μέρες μας έχει αλλάξει περιεχόμενο και μορφή. Η τεχνολογική επανάσταση καθόρισε το περιεχόμενο και τη μορφή της, προσδίδοντάς της τα χαρακτηριστικά της ανεξαρτησίας, της γοργής αλλαγής και της πολυπλοκότητας.

Ο άνθρωπος όμως φαίνεται ότι δεν έχει προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα και αναμένει από την εργασία τα χαρακτηριστικά που είχε μετά τη βιομηχανική επανάσταση, δηλαδή εξάρτηση, μονιμότητα, σταθερότητα, ασφάλεια.

Αυτό φαίνεται ότι του δημιουργεί πολλά προβλήματα, επηρεάζοντας τη δυνατότητα απασχόλησής του, την απόδοσή του στην εργασία, την ικανοποίηση που εισπράττει από αυτή και την ισορροπία μεταξύ της προσωπικής και της εργασιακής – κοινωνικής του ζωής.

Η έννοια της κοινωνικής διαστρωμάτωσης συνδέεται με την έννοια της ανισότητας. Τα άτομα δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες λόγω της διαφορετικής τους θέσης στην κοινωνική διαστρωμάτωση.

Παρ' ότι η αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων των πολιτών είναι αναγνωρισμένη ως συνταγματική αξία (από την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης), οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ανισότητες ανάμεσα στα άτομα και στις κοινωνικές ομάδες αποτελούν πραγματικότητα και διευρύνονται παγκοσμίως.

Ανισότητες είναι οι διαφορές μεταξύ των ατόμων ή των κοινωνικών ομάδων σε σχέση με τον πλούτο, την εργασία, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, την υγεία κ.ά., οι οποίες εκλαμβάνονται ως άδικες.

Οι κοινωνικές ανισότητες, όπως για παράδειγμα οι ανισότητες πρόσβασης στην εργασία έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή των ανθρώπων. Οι κοινωνικές ανισότητες που σχετίζονται με την αγορά εργασίας δημιουργούν τεράστια προβλήματα που σχετίζονται με τον κοινωνικό και ιδιωτικό βίο των ατόμων. Τα

προβλήματα που δημιουργούνται ποικίλουν και προκαλούν κοινωνικό αποκλεισμό, ψυχολογικές πιέσεις καθώς και προσωπική αμφιβολία περί της αξίας του ατόμου.

ΣΚΟΠΟΣ

Ο σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να μελετηθεί η έννοια των κοινωνικών διακρίσεων και των ανισοτήτων στον τομέα της απασχόλησης.

ΣΤΟΧΟΙ

Στους στόχους της εργασίας περιλαμβάνονται:

- Η μελέτη του τομέα της απασχόλησης αναφέροντας το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα, τα αίτια και την αντιμετώπιση της.
- Η ανάλυση της έννοιας των «κοινωνικών διακρίσεων» παραθέτοντας ορισμένες θεωρίες ενώ παράλληλα αναφέροντας τις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες που υφίστανται κοινωνικές διακρίσεις.
- Η ανάλυση των κοινωνικών ανισοτήτων στον τομέα της απασχόλησης υπό το πρίσμα της ανεργίας
 - Η μελέτη της έννοιας του «κοινωνικού αποκλεισμού»
 - Ο τρόπος αντιμετώπισης των κοινωνικών διακρίσεων και ανισοτήτων στον τομέα της απασχόλησης και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - ΕΡΓΑΣΙΑ

1.1 Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ (ΚΛΑΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ-ADAM SMITH)

Οι κλασικοί οικονομολόγοι πίστευαν ότι η οικονομία ισορροπεί πάντα σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης. Επομένως δεν πίστευαν ότι στην οικονομία μπορούν να ενσκήψουν οικονομικές κρίσεις με την έννοια που αναπτύξαμε πιο πάνω.

Η άποψη τους αυτή προέκυπτε από το γεγονός ότι πίστευαν ότι οποιεσδήποτε ανισορροπίες είτε ανεργίας είτε πληθωρισμού παρουσιάζονταν εντός της οικονομίας είχαν προσωρινό χαρακτήρα εξαιτίας του ότι η ελεύθερη οικονομία έχει την ιδιότητα να αυτορυθμίζεται μέσω του μηχανισμού των τιμών.

Πρόκειται για το «αόρατο χέρι» του Adam Smith, που οδηγεί αυτόματα την οικονομία σε ισορροπία και μάλιστα μια ισορροπία με την οικονομία να βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης. Επομένως οι κρίσεις που κατά περιόδους ενσκήπτουν αφορούν τη βραχυχρόνια περίοδο και προέρχονται από παρεμβάσεις που διαταράσσουν προσωρινά τον αυτορρυθμιζόμενο χαρακτήρα του συστήματος (Δεδουσόπουλος, 2000)

ΚΕΥΝΣΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ο Κένυς άσκησε δριμεία κριτική στην κλασική θεωρία υποστηρίζοντας ότι η οικονομία ισορροπεί και σε κατάσταση υποαπασχόλησης. Και αυτό μπορεί να οφείλεται σε λόγους που έχουν σχέση με το χρηματικό κεφάλαιο το οποίο προτιμά να λιμνάζει και να μη κατευθύνεται σε επενδύσεις, αν δεν βλέπει ελκυστική προοπτική κέρδους.

Σε αυτή την περίπτωση, υποστήριξε ο Κένυς, το κράτος πρέπει να επεμβαίνει στην οικονομία και να αυξάνει την ενεργό ζήτηση με δημόσια έργα, ακόμη και αν αυτό προκαλεί αυξήσεις στα δημοσιονομικά ελλείμματα. Με τις κρατικές επενδύσεις αυξάνεται η απασχόληση, τα καινούργια εισοδήματα τονώνουν με τη σειρά τους τη ζήτηση, και το πολλαπλασιαστικό αυτό αποτέλεσμα ανορθώνει την οικονομία. (Καραμεσίνη, 2011)

Ο Κένυς απέδωσε λοιπόν τις κρίσεις στην μειωμένη απόδοση των επενδύσεων σύμφωνα με τις προσδοκίες των επενδυτών. Αυτή τη μειωμένη σύμφωνα με τις προσδοκίες απόδοση την ονόμασε οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου. Στη Γενική Θεωρία του, τονίζει χαρακτηριστικά τα εξής: «Ο ουσιαστικός χαρακτήρας του οικονομικού κύκλου οφείλεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο κυμαίνεται η οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου».

ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ (ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΣΙΚΑΓΟΥ - ΜΙΛΤΟΝ ΦΡΙΝΤΜΑΝ)

Ο νεοφιλελευθερισμός αποτελεί τη μετεξέλιξη του κλασικού φιλελευθερισμού και τη μεταφορά του στις σύγχρονες οικονομικές συνθήκες. Πρωτοεμφανίστηκε στη δεκαετία του '70 στις ΗΠΑ από τον καθηγητή Μίλτον Φρίντμαν ο οποίος θεωρείται ιδρυτής της λεγόμενης «Σχολής του Σικάγου». Ο Φρίντμαν αμφισβήτησε την αποτελεσματικότητα των κρατικών ρυθμίσεων, άσκησε δριμεία κριτική στον κρατικό παρεμβατισμό του Κένυς, τόνισε το ρόλο των αγορών και υποστήριξε, όπως και οι κλασικοί, ότι –με λιγότερες εξαιρέσεις– οι αγορές αυτορυθμίζονται.

Ο Φρίντμαν πίστευε ότι οι διακυμάνσεις της ποσότητας του χρήματος εντός της οικονομίας προκαλούν είτε αυξήσεις είτε πτώση στις τιμές των προϊόντων. Εφόσον λοιπόν διαχειριστής του χρηματικού όγκου είναι το κράτος, αυτό ευθύνεται για τα απορυθμιστικά φαινόμενα και επομένως για τις οικονομικές κρίσεις. Το κράτος σύμφωνα με τους νεοφιλελεύθερους δεν πρέπει να παρεμβαίνει στην οικονομία ούτε με επεκτατικές ούτε με περιοριστικές πολιτικές αλλά να περιορίζεται στο να επιβλέπει μόνο την ετήσια μικρή ποσοστιαία αύξηση του αναγκαίου χρηματικού όγκου και να αφήνει τα υπόλοιπα στην επενέργεια των νόμων της αγοράς και στον αυτορυθμιζόμενο χαρακτήρα του καπιταλιστικού συστήματος. (Δεδουσόπουλος, 2000)

ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

Ο Μαρξ θεωρεί την οικονομική κρίση ως τη βασική παθογένεια του καπιταλιστικού συστήματος. Μέσα από τις σελίδες του περίφημου «Κομμουνιστικού Μανιφέστου» διακήρυττε σχετικά με τις κρίσεις τα εξής: «Στις κρίσεις ξεσπά μια

κοινωνική επιδημία, που σε κάθε άλλη προηγούμενη εποχή, θα φαινόταν σαν παραλογισμός, η επιδημία της υπερπαραγωγής. Η κοινωνία ξαφνικά βρίσκεται ριγμένη πίσω, σε κατάσταση στιγμιαίας βαρβαρότητας, θα έλεγε κανείς ότι ένας λιμός, ένας γενικός πόλεμος ερήμωσης της έκοψε όλα τα μέσα ύπαρξης. Η βιομηχανία, το εμπόριο φαίνονται εκμηδενισμένα». Είναι χαρακτηριστικές οι λέξεις που χρησιμοποιεί ο Μαρξ σ' αυτή την περίπτωση. Χαρακτηρίζει την κρίση ως επιδημία της κοινωνίας ή ακόμα χειρότερα ως λιμό.

Παρόλο που η μαρξιστική θεωρία για τις οικονομικές κρίσεις προηγήθηκε χρονικά και του νεοφιλελευθερισμού και του κεϋνσιανισμού, σήμερα από αρκετούς θεωρείται ότι αποτελεί την πειστικότερη θεωρία ερμηνείας του οικονομικού κύκλου. (Καραμεσίνη, 2011)

Η βασική αίτια των οικονομικών κρίσεων σύμφωνα με το Μαρξ οφείλεται στη βασική αντίφαση του καπιταλιστικού συστήματος ανάμεσα στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής από τη μια και στην ατομική μορφή της ιδιοποίησης από την άλλη. Ο κοινωνικός χαρακτήρας της παραγωγής απαιτεί τη συνειδητή ρύθμιση των οικονομικών συναλλαγών. Για να μπορούν να πωλούνται όλα τα εμπορεύματα που παράγονται θα πρέπει να υπάρχουν εντός της οικονομίας αυστηρά καθορισμένες αναλογίες ανάμεσα στην παραγωγή και την κατανάλωση. Ωστόσο, η ατομική ιδιοποίηση των μέσων παραγωγής και των παραγομένων εμπορευμάτων αποκλείει τη δυνατότητα της σχεδιασμένης ανάπτυξης της οικονομίας. Ο κάθε μεμονωμένος καπιταλιστής, κυνηγώντας το κέρδος, προσπαθεί ακριβώς στην επιχείρησή του και ακριβώς στην καθορισμένη στιγμή να παράξει και να ρίξει στην αγορά όσο περισσότερα εμπορεύματα μπορεί. Με τον ίδιο τρόπο ενεργούν και όλοι οι υπόλοιποι καπιταλιστές. Επιδιώκοντας να αυξήσουν τα κέρδη τους λοιπόν διευρύνουν συνεχώς την παραγωγή και ρίχνουν στην αγορά όλο και νέες ποσότητες εμπορευμάτων, ελπίζοντας ότι αυτά θα πουληθούν. Ως σύνολο οι καπιταλιστές, ενδιαφέρονται να διευρύνεται ή αγοραστική ικανότητα των μαζών έτσι ώστε να πωλούνται τα προϊόντα τους. Ο κάθε καπιταλιστής όμως ξεχωριστά στη προσπάθειά του να αυξήσει το κέρδος του επιδιώκει να περιορίσει το μισθό των εργατών του, αφού ο μισθός αποτελεί ένα βασικό συστατικό στοιχείο του κόστους παραγωγής του. Οι εργάτες, όμως, είναι οι βασικοί αγοραστές των τελικών προϊόντων της καπιταλιστικής παραγωγής. Όσο μικρότερους μισθούς έχουν, τόσο λιγότερα εμπορεύματα μπορούν να απορροφήσουν. Έτσι εμφανίζεται η αντίθεση ανάμεσα στην απεριόριστη συσσώρευση του κεφαλαίου που οδηγεί στην υπερπροσφορά προϊόντων και στην

περιορισμένη αγοραστική ικανότητα των μαζών που οδηγεί στο να μένουν απούλητες μεγάλες ποσότητες προϊόντων. Όταν λοιπόν η προσφορά ξεπερνάει τη ζήτηση σε μεγάλο βαθμό προκαλεί μαζική πτώση των παραγγελιών και σημαντική μείωση της τρέχουσας παραγωγής. Η έλλειψη αυτή των πωλήσεων και η πτώση της τρέχουσας παραγωγής, οδηγούν στη συσσωρευτική κίνηση της κρίσης που μεταφράζεται σε πτώση των επενδύσεων, της παραγωγής, της απασχόλησης, των μισθών κ.λπ. Η πτώση του μέσου ποσοστού του κέρδους των επιχειρήσεων οδηγεί σε αλληπάλληλες μειώσεις των επενδύσεων που είναι το κύριο χαρακτηριστικό των κρίσεων. (Καραμεσίνη, 2011)

Επιγραμματικά τα αίτια των οικονομικών κρίσεων σύμφωνα με το Μαρξ είναι τα εξής:

- Ø Η υπερσυσσώρευση κεφαλαίων
- Ø Η υποκατανάλωση των μαζών
- Ø Η αναρχία της παραγωγής
- Ø Η πτώση του μέσου ποσοστού του κέρδους (Κατσανέβας, 2007)

ΑΝΤΙΚΥΚΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τα κράτη τα τελευταία χρόνια περιορίζονται απλώς στην αντιμετώπιση του φαινομένου των οικονομικών διακυμάνσεων δηλαδή προσπαθούν να αμβλύνουν την ένταση του οικονομικού κύκλου. Το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος για την άμβλυνση του οικονομικού κύκλου λέγεται αντικυκλική πολιτική. Η αντικυκλική πολιτική διακρίνεται σε δύο κατηγορίες την επεκτατική και την περιοριστική πολιτική.

α. Επεκτατική πολιτική

Είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση με σκοπό να την οδηγήσει ξανά στην ανάκαμψη. Επειδή στη φάση της ύφεσης το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι η έλλειψη επενδύσεων και κατ' επέκταση η ανεργία, ουσιαστικά τα μέτρα της επεκτατικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας σπουδαιότερα των οποίων είναι η αύξηση των

κρατικών δαπανών, και η μείωση των φόρων και του επιτοκίου. (Παναγιωτόπουλος, 2005)

β. Περιοριστική Πολιτική

Είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται στη φάση της υπερθέρμανσης για να αποτρέψει την οικονομική κάμψη. Επειδή στη φάση αυτή το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι ο πληθωρισμός εξαιτίας των υπερβολικών επενδύσεων ουσιαστικά τα μέτρα της περιοριστικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης του πληθωρισμού σπουδαιότερα των οποίων είναι η μείωση των κρατικών δαπανών και η αύξηση των φόρων και του επιτοκίου.

Η αποτελεσματικότητα των πιο πάνω μέτρων εξαρτάται από:

Û Τη σωστή κατάρτιση των δεικτών. Οι δείκτες που αφορούν στην πρόβλεψη για την εξέλιξη του ΑΕΠ, του ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας, του πληθωρισμού, της ανεργίας κ.λπ. θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν αξιόπιστοι αλλιώς τα οικονομικά επιτελεία που είναι αρμόδια να κάνουν εισηγήσεις προς τις κυβερνήσεις αναγκαστικά θα βασιστούν σε λανθασμένα στοιχεία πράγμα που θα αλλοιώσει τις προβλέψεις τους.

Û Την έγκαιρη και ακριβή πρόβλεψη. Τα πιο πάνω αναφερθέντα θα πρέπει να προβαίνουν σε όσο το δυνατό ακριβείς και κυρίως έγκαιρες προβλέψεις για να δίνεται έτσι η δυνατότητα στις κυβερνήσεις να παίρνουν έγκαιρα τα μέτρα ώστε αυτά να είναι αποτελεσματικότερα.

Û Τη λήψη του κατάλληλου μέτρου στην κατάλληλη φάση. Να μη βρίσκεται δηλαδή η οικονομία σε φάση υπερθέρμανσης και οι κυβερνήσεις είτε λόγω λανθασμένων πληροφοριών είτε λόγω ανικανότητας να παίρνουν μέτρα επεκτατικής πολιτικής. Το ίδιο θα συμβεί αν σε περίοδο οικονομικής ύφεσης παρθούν μέτρα περιοριστικής πολιτικής. (Κατσανέβας, 2007)

Η καταπολέμηση των οικονομικών διακυμάνσεων από το κράτος είναι αδύνατη, γιατί σε καθεστώς ελεύθερης οικονομίας, όπου ο κρατικός παρεμβατισμός είναι περιορισμένος το κράτος είναι αδύνατο να ελέγξει όλα τα οικονομικά μεγέθη ώστε να αναπτύσσονται προγραμματισμένα και ομοιόμορφα. Για παράδειγμα είναι

αδύνατο να ελεγχθεί πλήρως η συνολική ζήτηση αγαθών εντός της οικονομίας, γιατί εκτός από τα εισοδήματα των κατοίκων επιδρούν και άλλοι παράγοντες στη διαμόρφωσή της, όπως η μόδα, η τεχνολογία, η καταναλωτική νοοτροπία, οι ψυχολογικοί παράγοντες κ.λπ. Το ίδιο συμβαίνει επίσης και με τις επενδύσεις η πλειοψηφία των οποίων γίνεται από τους ιδιώτες και μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό από το κράτος. (Δεδουσόπουλος, 2000)

Οι οικονομικές λοιπόν κρίσεις θα εξαλειφθούν εντελώς μόνο με μια άλλου τύπου οργάνωση της οικονομίας η οποία θα ρυθμίζει κεντρικά-συνολικά και προγραμματισμένα το σύνολο των επενδύσεων, έτσι ώστε η συνολική προσφορά προϊόντων να συμβαδίζει με τη συνολική ζήτηση που αναπτύσσεται εντός της οικονομίας. Το αν θα γίνει αυτό κάποτε είναι καθαρά θέμα πολιτικό και ξεφεύγει από τα όρια της παρούσας εργασίας. (Παναγιωτόπουλος, 2005)

1.2 ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με την κλασσική θεώρηση, η αγορά εργασίας είναι ακριβώς ίδια με όλες τις υπόλοιπες αγορές: έχουμε προσφορά και ζήτηση εργασίας καθώς και ένα σημείο ισορροπίας, στο οποίο όλοι εκείνοι που αποτελούν το εργατικό δυναμικό έχουν τη δυνατότητα να εργαστούν και να λαμβάνουν και μισθό ισορροπίας. Η ανεργία θεωρείται ως επιλογή εκείνης της ομάδας πληθυσμού που δεν επιθυμεί να εργαστεί λαμβάνοντας το μισθό ισορροπίας. Ωστόσο η θεώρηση αυτή δεν επικρατεί στην πράξη. Η διαπραγματευτική δύναμη των εργατικών σωματείων και η επιβολή κατώτατων μισθών, πάνω από το μισθό ισορροπίας οδηγούν το σύστημα σε ανισορροπία. Άλλες αιτίες είναι η ύπαρξη πολλών τομέων μέσα στην οικονομία, οι μισθοί αποτελεσματικότητας, η ετερογένεια μισθών κτλ. Η Νεοκλασική Θεωρία προτείνει τη δημιουργία προϋποθέσεων τέλει ανταγωνισμού ώστε ο μηχανισμός των τιμών – μισθών να επαναφέρει την ισορροπία και να εξαλείψει την ανεργία. (Κατσανέβας, 2007)

Η Κεϋνσιανή Θεωρία από την άλλη υποστηρίζει ότι το επίπεδο απασχόλησης προσδιορίζεται από την ανανεωμένη ζήτηση για το προϊόν, τις τεχνικές συνθήκες παραγωγής και την παραγωγικότητα της εργασίας και όχι από το μισθό. Σε αυτή την εργασία εξετάζεται και μια άλλη αιτία που προκαλεί μέρος της ανεργίας: η απόκλιση ανάμεσα στις δεξιότητες και τα επαγγελματικά προσόντα που διαθέτει το εργατικό

δυναμικό και εκείνα που απαιτούν οι επιχειρήσεις όπως επίσης και η ύπαρξη θέσεων εργασίας που δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του εργατικού δυναμικού. Λύση στο πρόβλημα είναι η είναι η ενίσχυση των επαγγελματικών προσόντων μέσω της κατάρτισης και η κινητοποίηση του εργατικού δυναμικού προς τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας. (Κατσανέβας,2007)

1.3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Ανεργία καλείται τα φαινόμενο κατά το οποίο ο παραγωγικός συντελεστής εργασία δεν δύναται να απασχοληθεί πλήρως. Η μέτρηση της γίνεται με βάση το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που αδυνατεί να βρει εργασία.

Ειδικότερα, άνεργοι είναι τα άτομα εκείνα που είναι διατεθειμένα να εργαστούν με την αμοιβή και γενικότερα με τις συνθήκες που ισχύουν στην αγορά για το είδος της εργασίας που προσφέρουν και δε μπορούν να βρουν απασχόληση. Άνεργος δηλαδή θεωρείται όποιος έχει τις ικανότητες, θέλει να βρει εργασία και παρά τις προσπάθειες του, δεν κατορθώνει να εργαστεί (αθέλητη ανεργία). Αντίθετα, δε θεωρείται άνεργος όποιος έχει τις ικανότητες και την ευκαιρία αλλά δε θέλει να εργαστεί (ηθελημένη ανεργία). Απλώς δεν προσφέρει την εργασία του στην τρέχουσα τιμή του είδους αυτού εργασίας ή δε δέχεται τους όρους απασχόλησης που επικρατούν στην αγορά. (Papalexandris, 2000)

Συνεπώς, ανεργία καλείται το οικονομικοκοινωνικό φαινόμενο κατά το οποίο υπάρχει υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας, δηλαδή η προσφορά εργασίας είναι μεγαλύτερη από τη ζήτησή της. Υπάρχει με άλλα λόγια, διαθέσιμο και πρόθυμο εργατικό δυναμικό στην αγορά εργασίας αλλά δεν υπάρχουν οι αντίστοιχες θέσεις για να τις πληρώσει. Σε κάθε εποχή και σε κάθε κοινωνία εμφανίζεται το φαινόμενο της ανεργίας, άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό, κυρίως όμως πλήττει τις ευπαθείς και αδύναμες κοινωνικές ομάδες. (Δεδουσόπουλος, 2000)

Σήμερα, το πρόβλημα της ανεργίας συναντάται κυρίως στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες, χωρίς αυτό βέβαια να αποτελεί τον κανόνα, αφού η ανεργία, ειδικά τα τελευταία χρόνια, έχει πάρει τη μορφή επιδημίας. Πράγματι, το φαινόμενο της ανεργίας αποτελεί ένα δισεπίλυτο πρόβλημα, το οποίο χρειάζεται ένα συνδυασμό μέτρων και μία δέσμη αποφάσεων για την ουσιαστική αντιμετώπιση του. Τα τελευταία χρόνια, μέσω των διαφόρων ενώσεων και συμμαχιών στις οποίες ανήκουν

οι περισσότερες χώρες, γίνεται προσπάθεια για αντιμετώπιση της ανεργίας σε ένα διεθνές πλαίσιο με βάση διάφορες παραμέτρους και ιδιομορφίες που παρουσιάζει η κάθε χώρα αυτόνομα, αλλά και σε συνδυασμό με την οικονομική ένωση που ανήκει. (Δεδουσόπουλος, 2000)

1.4 Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελληνική Οικονομία ακολούθησε ένα μοντέλο στρεβλής και ανισομερής ανάπτυξης, που αντικατοπτρίζει τη θέση της χώρας στην περιφέρεια του καπιταλισμού. Τα κύρια χαρακτηριστικά της ανάπτυξης αυτής είναι:

α. Υπερτροφία του πρωτογενούς (γεωργία, κτηνοτροφία, κ.λπ.) και του τριτογενούς τομέα (εμπόριο, υπηρεσίες).

β. Περιορισμένη και αναμικτή βιομηχανική ανάπτυξη, κυρίως σε τομείς καταναλωτικών αγαθών.

γ. Διόγκωση των τομέων της οικοδομής, του τουρισμού, των εμπορικών διαμεσολαβητικών και παρασιτικών δραστηριοτήτων.

δ. Έντονη οικονομική εξάρτηση από τα μητροπολιτικά κέντρα.

Αυτή η δομή της οικονομίας αντανακλά μια ανάλογη διάρθρωση της απασχόλησης που χαρακτηρίζεται από:

α. Μεγάλο αριθμό αυτοαπασχολούμενων στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα (αγρότες, έμποροι, ελεύθερα επαγγέλματα) .

β. Περιορισμένο αριθμό μισθωτών (εργάτες και υπάλληλοι) στη βιομηχανία.

γ. Και σχετικά μεγάλο αριθμό ατόμων που απασχολούνται στην οικοδομή, τον τουρισμό και την παραοικονομία.

Οι αυτοαπασχολούμενοι, οι εργαζόμενοι στα ελεύθερα επαγγέλματα, στην οικοδομή, στον τουρισμό, κ.λπ. πλήττονται κατά κύριο λόγο από υποαπασχόληση και εποχιακή ανεργία.

Κυρίαρχο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας του 20^{ου} αιώνα και ειδικότερα της μεταπολεμικής περιόδου, δεν είναι τόσο η ανεργία με την κλασσική της έννοια, που αφορά κυρίως τους μισθωτούς, αλλά η ανεργία που σχετίζεται με:

- ∅ την υποαπασχόληση
- ∅ την εποχιακή ανεργία, κυρίως τους χειμερινούς μήνες,
- ∅ την ετεροαπασχόληση ή παρα-απασχόληση.

Αυτά τα τρία παραπάνω δεδομένα της απασχόλησης στη χώρα μας μπορούν να συνοψιστούν με τον τίτλο "λανθάνουσα ανεργία" ΚΟΛ όπως θα αναπτυχθεί παρακάτω, ενώ σημειώνεται ότι δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί στατιστικά με μεγάλη ακρίβεια.

Η υποαπασχόληση και οι άλλες μορφές της λανθάνουσας ανεργίας, οφείλονται όπως ειπώθηκε, στο στρεβλό μοντέλο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και ειδικότερα στην αδυναμία του αστικού τομέα -κυρίως της βιομηχανίας- να απορροφήσει το πλεονάζον εργατικό δυναμικό.

Το πρόβλημα της υποαπασχόλησης πάνω από όλα ήταν πολιτικό. Ο μοναδικός τρόπος αντιμετώπισης της ήταν ο εξαναγκασμός σε μετανάστευση πάνω από 1 εκατομμύριο ατόμων στη Δυτική Ευρώπη. Επιπλέον, η έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης οδήγησε στην ερήμωση της υπαίθρου, στην απορρόφηση υπεράριθμων υπαλλήλων από το Δημόσιο και στην ενασχόληση ή ετεροαπασχόληση πολλών ατόμων σε παρασιτικές και διαμεσολαβητικές δραστηριότητες.

Μια ακόμη διέξοδος απασχόλησης που βρέθηκε ήταν η οικοδομή και ο τουρισμός. Η οικοδομή έχει χαρακτηριστεί σαν η ατμομηχανή της ελληνικής μεταπολεμικής ανάπτυξης και ο τουρισμός, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της δικτατορίας, επιλέχθηκε σαν αναπτυξιακός τομέας.

Χωρίς βαριά βιομηχανία, πολλές βιοτεχνίες χαμηλής αποδοτικότητας, με μεγάλη εξάρτηση του ισοζυγίου πληρωμών από τους άδηλους πόρους (ναυτιλία, τουρισμό, εμβάσματα μεταναστών, εισροή κεφαλαίων), η ελληνική οικονομία χτίστηκε πάνω σε νωθρά θεμέλια. Και σε κάθε διεθνή κρίση, γίνεται περισσότερο φανερή η διαπίστωση αυτή. Στους εκάστοτε διεθνείς οικονομικούς σεισμούς, το ελληνικό οικοδόμημα υφίσταται μεγαλύτερες ρωγμές, συγκριτικά με τις ισχυρές οικονομίες των μητροπολιτικών χωρών. Οι συνέπειες είναι ακόμη μεγαλύτερες στον τομέα της απασχόλησης.

Αλλά και το μοντέλο ανάπτυξης του εκπαιδευτικού συστήματος, η μη σύνδεση της εκπαίδευσης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, η ανεπάρκεια της επαγγελματικής εκπαίδευσης και η ανυπαρξία του επαγγελματικού προσανατολισμού συνδέονται με τις δυσλειτουργίες που παρουσιάζει η αγορά εργασίας. Έτσι παρουσιάζεται έντονα το φαινόμενο να υπάρχει έλλειψη στελεχιακού και εργατικού δυναμικού σε ορισμένες ειδικότητες και μεγάλο πλεόνασμα σε άλλες.

Το οξύμωρο είναι ότι σε αντίθεση με το παρελθόν, τώρα οι μεγάλες πόλεις, κατά πρώτο λόγο η Αθήνα και κατά δεύτερο η Θεσσαλονίκη, μαστίζονται από

ανεργία και υποαπασχόληση, ενώ σε πολλές περιοχές της περιφέρειας παρατηρείται μια αυξανόμενη έλλειψη στελεχιακού και εργατικού δυναμικού. Το φαινόμενο εξηγείται αν ληφθεί υπ' όψιν η αύξηση του εισοδήματος των γεωργικών περιοχών, η βελτίωση των συγκοινωνιών, οι αυξημένες δυνατότητες ψυχαγωγίας στην επαρχία σήμερα, σε συνδυασμό με την τρέχουσα ενεργό πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης και αποκέντρωσης.

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα, ότι οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, η διεθνής ύφεση, το στρεβλό μοντέλο του εκπαιδευτικού συστήματος, η ανεπάρκεια της επαγγελματικής εκπαίδευσης και του επαγγελματικού προσανατολισμού, η ανυπαρξία πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης μέχρι το πρόσφατο παρελθόν, ο υδροκεφαλισμός των μεγάλων πόλεων, η επιστροφή των μεταναστών, ευθύνονται καίρια για την αύξηση της ανεργίας στα μεγάλα αστικά κέντρα μετά το 1979. (Κωστόπουλος, 2010)

1.5 ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Μετά την πετρελαϊκή κρίση και το 1973, το ποσοστό της ανεργίας παρουσίασε αύξηση αναγκάζοντας πολλούς οικονομολόγους να προσπαθήσουν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της ανεργίας και τις αιτίες που το προκαλούν.

Σύμφωνα με τον οικονομολόγο Μερκούρη Γεώργιο, ως αίτια της ανεργίας αναφέρονται τα εξής:

Η ανεργία προκαλείται από την δυσανάλογη αύξηση του πληθυσμού.

Στην εγκατάλειψη και ερήμωση της υπαίθρου και συγκέντρωση του πληθυσμού στις μεγάλες πόλεις και ιδιαίτερα στην Αθήνα όπου κατοικεί το 1/3 περίπου του πληθυσμού της χώρας.

Στη διεθνή ύφεση, την επενδυτική άπνοια, μέσα στην δεκαετία του 1970 και στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών.

Στο κορεσμό των δημοσίων υπηρεσιών και φορέων από υπαλλήλους και στις συνέπειες από τη μη προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στις ανάγκες και τις προοπτικές της αγοράς εργασίας.

Στα οικονομικά και περιβαλλοντικά αδιέξοδα των μεγάλων πόλεων και κυρίως της Αθήνας.

Στην αντιστροφή του ρεύματος της εξωτερικής μετανάστευσης Από τις προσπάθειες για την προσέγγιση των αιτιών του φαινομένου της ανεργίας, ερμηνεύθηκαν κάποιοι εξωγενείς παράγοντες. Πρόκειται για παράγοντες όπως, η τεχνολογική πρόοδος και ανάπτυξη, οι ακαμψίες μισθών και τιμών στην αγορά εργασίας, οι δημογραφικές αλλαγές, κ.λπ.

Αναλυτικότερα, με την εξέλιξη της τεχνολογίας, παρατηρείται η τάση για ζήτηση εξειδικευμένων εργατών μέσα στις βιομηχανίες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι μισθοί των ανειδίκευτων ή λιγότερο ειδικευμένων εργατών να μειώνονται, ενώ παράλληλα να μειώνεται και η ζήτηση τους. Απόρροια των παραπάνω είναι η αύξηση της ανεργίας. Η τεχνολογική πρόοδος καταστρέφει ορισμένες θέσεις εργασίας και δημιουργεί άλλες με υψηλότερο κόστος και εξειδίκευση.

Ένας άλλος αρνητικός παράγοντας για την αύξηση της ανεργίας είναι η παγκοσμιοποίηση. Το διεθνές εμπόριο είναι πλέον ιδιαίτερα αυξημένο, με αποτέλεσμα να γίνονται εισαγωγές στα προϊόντα τα οποία είναι φθηνότερα στην αγορά και έχουν χαμηλότερο κόστος εργασίας. Αυτό έχει αντίκτυπο σε πολλές βιομηχανίες, οι οποίες δεν μπορούν να ακολουθήσουν σε τέτοιες αλλαγές, είτε πρόκειται για τεχνολογικό εξοπλισμό, είτε για μειώσεις τιμών, με αποτέλεσμα να παύουν την λειτουργία τους και η ανεργία να ολοένα και να αυξάνεται.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν οι δημογραφικές μεταβολές και η αύξηση του ενεργού πληθυσμού. Οι νέοι αντιμετωπίζουν μεγάλα προβλήματα ανεργίας, συνήθως είναι μακροχρόνια, με αποτέλεσμα το ποσοστό των απασχολούμενων στις νέες ηλικίες να είναι μικρότερο. Μια εξήγηση που ενδεχομένως να μπορεί να δοθεί στο πρόβλημα αυτό είναι οι λανθασμένοι μηχανισμοί που χρησιμοποιεί το εκπαιδευτικό σύστημα για την μετάβαση από το στάδιο της εκπαίδευσης, στην αγορά εργασίας.

Οι συνέπειες της ανεργίας έχουν επίπτωση στον άνθρωπο τόσο σε ατομικό, όσο σε κοινωνικό επίπεδο. Το βασικότερο πρόβλημα που τίθεται σχετικά με την ανεργία, ειδικότερα όταν αυτή είναι μακροχρόνια, είναι θέμα επιβίωσης. Όταν το εισόδημα είναι χαμηλό έως και μηδενικό, ορισμένοι άνθρωποι δεν έχουν την δυνατότητα να ικανοποιήσουν βασικές ανάγκες, όπως είναι η τροφή, η ένδυση και η κατοικία. Η ανεργία προκαλεί επίσης συναισθήματα άγχους, ανασφάλειας, φόβου, χαμηλής αυτοεκτίμησης, κ.λπ. Η προσωπικότητα ενός ανέργου δεν ολοκληρώνεται πλήρως, ενώ παράλληλα ο ίδιος δεν συνεχίζει την προσπάθεια του για μόρφωση, για δημιουργία, για τον λόγο ότι η προοπτική της ανεργίας είναι πολύ ορατή για αυτόν. Τέλος, δύο ακόμη συνέπειες που επιφέρει η ανεργία, είναι ο κλονισμός της

εμπιστοσύνης του άνεργου απέναντι στην κοινωνία και το κράτος, καθώς επίσης και ο διαρκής φόβος που έχουν πλέον οι εργαζόμενοι μήπως απολυθούν. Οι εργοδότες έχουν την δυνατότητα σήμερα να εκμεταλλεύονται τα δικαιώματα των εργαζομένων υπό τον φόβο της απόλυσης. (OECD 2012)

Από κοινωνικής πλευράς, τα αντικοινωνικά φαινόμενα αποτελούν την σημαντικότερη αιτία της ανεργίας. Η βία, η εγκληματικότητα, ο αλκοολισμός, οι αυτοκτονίες, τα ναρκωτικά και οι εξεγέρσεις αποτελούν ορισμένα από τα εν λόγω φαινόμενα. Από την άλλη πλευρά το πνεύμα συνεργασίας και συλλογικότητας παύει να υφίσταται ενώ παρατηρείται και δημιουργία περιθωριακών κοινωνικών ομάδων. Η άνιση κατανομή του πλούτου με την αύξηση της ανεργίας οδηγεί σε διερεύνηση του φάσματος των κοινωνικών ανισοτήτων. Η άνθηση της παραοικονομίας σε περιόδους ανεργίας, αποτελεί μια ακόμη συνέπεια σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Τέλος, παρατηρείται αύξηση του αριθμού των ατόμων που μεταναστεύουν, καθώς επίσης και μεγάλη υπογεννητικότητα.

Συμπεραίνοντας, η ανεργία δημιουργεί προβλήματα τόσο στον ίδιο τον άνεργο, όσο και στην ανάπτυξη και την πρόοδο της κοινωνίας.

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, οι υπεύθυνοι άσκησης πολιτικής σε κάθε χώρα θα πρέπει να θέτουν τέσσερις στόχους σε βραχυχρόνια βάση. Αρχικά θα πρέπει να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας, να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της μακροχρόνιας ανεργίας, να βελτιώσουν τις προοπτικές απασχόλησης των νέων ατόμων και τέλος, να περιορίσουν όσο το δυνατόν τον αριθμό των ανέργων που εγκαταλείπουν για πάντα το εργατικό δυναμικό. (OECD 2012)

Σε μακροπρόθεσμη βάση οι ασκούντες πολιτική θα πρέπει να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα της αγοράς εργασίας, ώστε να μπορεί η χώρα να ανταποκριθεί σε μελλοντικές κρίσεις με μικρό κοινωνικό κόστος. Η ανάκαμψη της αγοράς εργασίας εξαρτάται ωστόσο και από την συνολική οικονομική ανάκαμψη κάθε χώρας. Τα μέτρα της πολιτικής θα πρέπει να ενισχύσουν την αγορά εργασίας, μετριάζοντας την επίδραση της ύφεσης από την μία πλευρά και αμβλύνοντας το αντίκτυπο της μείωσης του εισοδήματος των νοικοκυριών από την άλλη πλευρά. Χαρακτηριστικές πολιτικές για την μείωση του κοινωνικού κόστους και τον περιορισμό της ύφεσης αποτελούν τα συστήματα φορολόγησης και κοινωνικών παροχών. Οι πολιτικές αυτές μπορούν να επιφέρουν και αποτελέσματα στην αντιμετώπιση της διαρθρωτικής ανεργίας. Στις

χώρες στις οποίες τα επίπεδα της διαρθρωτικής ανεργίας είναι χαμηλά, μια αύξηση της ανεργίας λόγω της ύφεσης θα είναι μικρή.

Η αύξηση της διαρθρωτικής ανεργίας αποτελεί απειλή για την κοινωνία και την ποιότητα ζωής που αυτή παρέχει. Η πολιτική θα πρέπει να είναι ορθά σχεδιασμένη ώστε να μπορέσει να προσφέρει θέσεις εργασίας στους μακροχρόνιους άνεργους. Τα άτομα που διατρέχουν τον κίνδυνο της μακροχρόνιας ανεργίας, είναι απαραίτητο να διατηρήσουν τις δεξιότητες και ικανότητες τους. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο με τις ευκαιρίες προσωρινής απασχόλησης που θα προσφέρουν τα ενεργητικά προγράμματα για την αγορά εργασίας. Τα προγράμματα και τα μέτρα αυτά, θα περιλαμβάνουν επιδοτήσεις απασχόλησης, παροχή βοήθειας για την αναζήτηση εργασίας, καθώς και στην κατάρτιση σωστών βιογραφικών σημειωμάτων και προσωπικών συνεντεύξεων.

Τέλος, όσον αφορά τις μακροπρόθεσμες πολιτικές για την αντιμετώπιση της ανεργίας, προσδιορίζεται το μερίδιο της αγοράς εργασίας που κατέχει το εισόδημα και η πράσινη ανάπτυξη.

Το μερίδιο των ημερομίσθιων και των μισθών στο συνολικό εισόδημα, συνεχώς μειώνεται στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ. Η κατάσταση αυτή αντικατοπτρίζει την επιδείνωση της κατάστασης για τα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και ειδίκευση. Οι σημερινές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από την τεχνολογική πρόοδο και την εισαγωγή των μηχανών σε ορισμένες θέσεις εργασίας. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι προαναφερθέντες εργαζόμενοι να αντικαθίστανται από τις μηχανές και να ανήκουν πλέον στον άνεργο πληθυσμό και συγκεκριμένα στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Για να μπορέσει το κράτος να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της ανεργίας που υπάρχει λόγω της παγκοσμιοποίησης και της αναντιστοιχίας των προσόντων και δεξιοτήτων των ανθρώπων με τις απαιτήσεις των εργοδοτών, θα πρέπει να προβεί σε αύξηση των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο, καθώς επίσης και να εκπαιδεύσει τους νέους στο σχολείο για τις δεξιότητες που αναζητούν οι εργοδότες.

Κινητήρια δύναμη για τις διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας, θεωρείται η πράσινη ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η μετάβαση προς την πράσινη ανάπτυξη θα μπορέσει να στηρίξει την οικολογική καινοτομία και την διάδοση πράσινων τεχνολογιών. Η χρήση αποτελεσματικότερων και αποδοτικότερων μορφών ενέργειας και πόρων, θα βελτιώσει επιπλέον και το επίπεδο της κοινωνικής ευημερίας. (OECD 2012)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ

Η άμεση διάκριση χαρακτηρίζεται από την πρόθεση για διακρίσεις εις βάρος ενός ατόμου ή μιας ομάδας, όπως είναι ένα γραφείο για την απασχόληση που απορρίπτει αίτηση ενός Ρομά για εργασία ή μια κατασκευαστική εταιρεία που δεν αφήνει μετανάστες να εγκατασταθούν.

Άμεση διάκριση συντρέχει όταν ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν που θα ετύγχανε, έτυχε ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση, για λόγους φυλετικής ή εθνικής καταγωγής.

Έμμεση διάκριση επικεντρώνεται στην επίδραση μιας πολιτικής ή ενός μέτρου. Εμφανίζεται όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική θέτει εκ των πραγμάτων ένα πρόσωπο ή πρόσωπα της συγκεκριμένης μειονότητας σε μειονεκτική θέση σε σύγκριση με τους άλλους. Παράδειγμα: ένα ελάχιστο κριτήριο ύψους για τους πυροσβέστες (το οποίο μπορεί να αποκλείσει πολλές περισσότερες γυναίκες από άνδρες υποψήφιους) ή στο πολυκατάστημα που δεν προσλαμβάνουν άτομα με μακριές φούστες, ή στο κυβερνητικό γραφείο ή στο σχολείο μια ρύθμιση που απαγορεύει την είσοδο ή την παρακολούθηση από άτομα με καλυμμένα κεφάλια (μαντίλες). Οι κανόνες αυτοί, εκ πρώτης όψεως ουδέτεροι όσον αφορά την εθνοτική καταγωγή ή τη θρησκεία, μπορεί εκ των πραγμάτων να φέρνουν σε δυσανάλογα μειονεκτική θέση τα μέλη της μειονότητας ή ορισμένες θρησκευτικές ομάδες που φορούν μακριές φούστες ή μαντίλα. <http://edu09.pbworks.com>

2.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Το ζήτημα των διακρίσεων στη σύγχρονη οικονομική θεωρία θεωρείται ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα και έχει απασχολήσει πολλούς οικονομολόγους διαφορετικών Σχολών οικονομικής σκέψης. Το πρόβλημα δεν είναι καινούργιο αλλά υπάρχουν αναφορές σε αυτό, ακόμη και σε έργα του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Σήμερα, η έννοια των διακρίσεων στην αγορά εργασίας τίθεται ως εξής: Γιατί και πως μία

ομάδα εργαζομένων (όπως γυναίκες ή εθνικές μειονότητες) αντιμετωπίζεται διαφορετικά από το κύριο σώμα των εργαζομένων σε μία ανταγωνιστική αγορά εργασίας. Οι διακρίσεις που εστιάζονται στο φύλο θεωρούνται πιο σοβαρό πρόβλημα με δεδομένο ότι αυτές αφορούν τουλάχιστον το 50% των εργαζομένων.

Παρ' όλη την σοβαρότητα του, το ζήτημα των διακρίσεων φύλου δεν απασχολούσε σοβαρά τους Νεοκλασικούς οικονομολόγους μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Η εξήγηση για τις διακρίσεις στη αγορά εργασίας ήταν σχετικά απλή: Σύμφωνα με την νεοκλασική θεωρία, οι εργαζόμενοι αμείβονται με μισθό ίσο προς το οριακό τους προϊόν. Σε αγορές εργασίας όπου υπάρχει αύξηση της προσφοράς εργασίας λόγω εισόδου νέων ομάδων εργαζόμενων (γυναίκες), ο μισθός θα μειώνεται (με δεδομένο τον παραγωγικό συντελεστή κεφάλαιο και με φθίνουσες αποδόσεις κλίμακας).

Στην βραχυχρόνια περίοδο, επομένως θα αμείβονται με την αξία του οριακού προϊόντος, αλλά θα λαμβάνουν διαφορετικούς μισθούς σύμφωνα με την προθυμία του εργαζόμενου για εργασία ή ανάλογα με τον αριθμό τους σε διάφορα επαγγέλματα.

Η σημαντική διαρκής μεταπολεμική αύξηση όμως της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας ανέδειξε το πρόβλημα και την πολυπλοκότητά του και οδήγησε στην εμφάνιση νέων συστηματικών θεωρητικών προσεγγίσεων. Σε αυτό συνέβαλλαν και οι πρώτες πολιτικές από τις κυβερνήσεις για καταπολέμηση των διακρίσεων.

2.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

Χαμηλό εισόδημα: Το χαμηλό εισόδημα είναι ο κυριότερος δείκτης κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς συνδέεται με μικρό προσδόκιμο μέσο όρο ζωής, έλλειψη συμμετοχής στα κοινωνικά δρώμενα, περιθωριοποίηση και αποκλεισμό από την πλειονότητα των παροχών. Πέρα από τα όρια φτώχειας, που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι μελλοντικοί δείκτες πρέπει να καταγράφουν την εμμονή σε επίπεδα χαμηλού εισοδήματος και τη χρονική διάρκεια παραμονής σε αυτήν την κατάσταση, την πιθανότητα εξόδου από τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις, την προσωπική εκτίμηση των πολιτών για τις οικονομικές τους δυσκολίες, τον αριθμό των ατόμων

που βασίζουν την επιβίωσή τους σε επιδόματα και τη γεωγραφική κατανομή της φτώχειας.

Ο ορισμός του Townsend για τη φτώχεια αναφέρεται σε άτομα, οικογένειες και ομάδες που δεν διαθέτουν τους πόρους, για να ακολουθήσουν έναν τρόπο διαβίωσης, δεν δύνανται να συμμετέχουν σε δραστηριότητες μιας κοινότητας και δεν διαθέτουν τις συνθήκες διαβίωσης και τις ανέσεις που είναι συνηθισμένες ή εγκρίνονται από τις κοινότητες. Οι πόροι τους είναι κάτω του ορίου που θεωρείται μέσος όρος. (Townsend et al 1992).

Σύμφωνα με το ΕΣΔΕΝ, οι ηλικιωμένοι είναι η ομάδα με τη μεγαλύτερη οικονομική επισφάλεια.

Η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την παρεμπόδιση και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά ορισμένα είδη οικονομικής ανάπτυξης μπορούν να προκαλέσουν αποκλεισμό, όταν τα οφέλη της μονοπωλούνται από συγκεκριμένες ομάδες.

Η κοινωνική ενσωμάτωση και ευημερία αναφέρεται στη δυνατότητα των πολιτών να εκδηλώνουν πλήρως τις δυνατότητές τους στον επαγγελματικό τομέα. Ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας, η υποαπασχόληση και η ανεργία μπορεί να έχουν αρνητικές συνέπειες στη φυσική και ψυχολογική υγεία. Ευάλωτες ομάδες υπό αυτήν την έννοια είναι οι μόνοι γονείς, τα άτομα με αναπηρίες, οι άνεργοι άνω των 45 ετών, οι νεοεισερχόμενοι στον επαγγελματικό στίβο κτλ. Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται είναι το ποσοστό των ατόμων σε ηλικία για εργασία που είναι αποκλεισμένα από αυτήν, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι χαμηλόμισθοι. Οι μελλοντικοί δείκτες οφείλουν να καταγράψουν το ποσοστό των νοικοκυριών, στα οποία δεν εργάζεται κανείς.

Η ελλιπής εκπαίδευση είναι αιτία κοινωνικού αποκλεισμού και ο καλύτερος τρόπος αποφυγής του είναι η πρόσβαση στην ποιοτική εκπαίδευση. Τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα στερούνται των βασικών εφοδίων ζωής, όπως τον αριθμητικό και γλωσσικό γραμματισμό, τις κοινωνικές δεξιότητες και την ικανότητα επικοινωνίας. Οι πολίτες που αποκλείονται ή εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο δεν έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν εξειδικευμένη γνώση και αυτοεκτίμηση και αδυνατούν να νοήσουν τον εαυτό τους ως κοινωνικά ενταγμένο. Οι συνηθέστεροι δείκτες είναι το ποσοστό των απουσιών από το σχολείο, το ποσοστό των μαθητών που δεν ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση, το ποσοστό των εργαζομένων χωρίς τυπικά προσόντα. Οι μελλοντικοί δείκτες πρέπει να καταγράψουν την

επαγγελματική και κοινωνική πορεία των ατόμων που έχουν εγκαταλείψει την εκπαίδευση και τη δυνατότητα κατάρτισης και δια βίου εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τον Bourdieu (1986) βαρύνοντα ρόλο διαδραματίζει το πολιτισμικό κεφάλαιο: Η κοινωνικοποίηση ορισμένων ανθρώπων τους ωθεί να ενσωματώνουν αξίες, που τους επιτρέπουν να εκτιμούν τον «ανώτερο πολιτισμό», π.χ. την κλασική μουσική. Ο Bourdieu πιστεύει ότι η προτίμηση αυτή δεν οφείλεται στο προσωπικό γούστο. Αυτό το είδος κουλτούρας απαντάται σε μουσεία, θέατρα, γκαλερί και διδάσκεται σε ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ο Bourdieu επίσης θεωρεί ότι η εκτίμηση του ανώτερου πολιτισμού συνεπάγεται την υποτίμηση λαϊκών μορφών πολιτισμού. Η ανώτερη κουλτούρα έχει να κάνει με την αφαίρεση και επομένως με τις απαιτήσεις του εκπαιδευτικού συστήματος. Τα άτομα που προτιμούν την ανώτερη κουλτούρα εκπαιδεύονται στη χρήση συμβολικών συστημάτων και, άρα, επιτυγχάνουν υψηλότερες αποδόσεις στην εκπαίδευση. Εν συνεχεία, καταλαμβάνουν καλύτερα επαγγέλματα και ανελίσσονται οικονομικά και κοινωνικά.

Ο Bernstein (1989) απέδειξε ότι το σχολείο είναι φορέας ενός κοινωνιογλωσσικού κώδικα, που βοηθάει τα άτομα να εξελιχθούν κοινωνικά. Μελέτησε τις διαφορές στη γλώσσα των ατόμων, που προέρχονταν από διαφορετικές τάξεις και διαπίστωσε διαφορές στους γλωσσικούς κώδικες. Τα μέλη των ανώτερων τάξεων χρησιμοποιούσαν έναν επεξεργασμένο γλωσσικό κώδικα, σε αντίθεση με τα μέλη των κατώτερων εργατικών στρωμάτων, των οποίων ο κώδικας ήταν περιορισμένος.

Περίθαλψη: Ο τομέας της υγειονομικής περίθαλψης είναι ο καθρέπτης του κοινωνικού κράτους και πεδίο, όπου μπορεί να διαφανεί η ένταση του κοινωνικού αποκλεισμού. Η παραοικονομία στο χώρο της υγείας και η συγκρουσιακή σχέση των υπηρεσιών κράτους και ιδιωτικού τομέα είναι εμπόδια στην ισότιμη πρόσβαση και αναπαράγουν τις κοινωνικές ανισότητες. Ως μέτρα προτείνονται η ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών και η πρόσβαση σε αυτές, ασχέτως γεωγραφικής ή οικονομικής θέσεως.

Στέγαση: Η έλλειψη στέγης ή η κακή ποιότητα στέγασης είναι άλλος ένας δείκτης κοινωνικού αποκλεισμού, που επηρεάζει την ατομική και οικογενειακή υγεία, την ανάπτυξη των παιδιών. Δείκτες στέγασης περιλαμβάνουν το ποσοστό των αστέγων, το ποσοστό των νοικοκυριών σε πυκνοκατοικημένες περιοχές, τις ομάδες υψηλού κινδύνου, όσον αφορά την απώλεια της στέγης. Άλλοι παρεμφερείς δείκτες περιλαμβάνουν την έλλειψη θέρμανσης και την αδυναμία επισκευής των σπιτιών. Η

ιδιοκατοίκηση είναι κανόνας στην ύπαιθρο, ενώ στις πόλεις υψηλότερο ποσοστό επισφάλειας παρουσιάζουν οι ενοικιαστές, για τους οποίους η στέγαση και οι συνθήκες κατοικίας είναι θέμα αιχμής και σημαντικότετος προσδιοριστικός παράγοντας του κινδύνου αποκλεισμού.

Κοινωνική Ασφάλιση: Η κοινωνική υποστήριξη περιλαμβάνει την κοινωνική αρωγή (για την εξάλειψη της φτώχειας) και την κοινωνική ασφάλιση. Η κοινωνική ασφάλεια βασίζεται σε ένα θεσμικό κράτος και σε μία καλά οργανωμένη αγορά εργασίας (Wood, 2001).

Απαιτείται η σύσταση οργανωμένων και ρυθμιστικών οικονομικών αγορών, για την υποστήριξη τομέων που αφορούν την αποταμίευση, τις συντάξεις και την ασφάλιση. Παρόλα αυτά, στις αναπτυγμένες χώρες, η κοινωνική ασφάλεια δεν αποτελεί μόνο μέριμνα του Κράτους, αλλά περιλαμβάνει και τη δραστηριοποίηση των δημόσιων, των μη κυβερνητικών οργανισμών και των κοινωνικοπολιτικών και ανθρωπιστικών ιδρυμάτων (Ahmad et al., 1991).

Η επιτυχής κοινωνική ασφάλεια δεν πρέπει να κρίνεται με βάση τα μέσα που παρέχει, αλλά με βάση την επίδραση που έχει στη ζωή των πολιτών και τις δυνατότητες που τους παρέχει. Παράλληλα με τον κοινωνικό αποκλεισμό, γίνεται λόγος και για πολιτισμικό αποκλεισμό στην περίπτωση που τα άτομα αποκλείονται από τη συμμετοχή τους σε συγκεκριμένα κοινωνικά δίκτυα (Figueroa et al., 1996).

Η αναθεώρηση του Συντάγματος θεσμοθέτησε το κοινωνικό κράτος. «Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους». Ενισχύεται το περιεχόμενο των κοινωνικών δικαιωμάτων και η ευχέρεια του νομοθέτη και της διοίκησης για την ενίσχυση της παρεχόμενης κοινωνικής προστασίας.

Η πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς ορίζεται και από το Σύνταγμα σχετικά με τα κοινωνικά δικαιώματα του πολίτη. Όλοι οι πολίτες έχουν ισότιμη πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και φροντίδας.

Συμμετοχικότητα: Η συμμετοχικότητα είναι άλλος ένας δείκτης κοινωνικού αποκλεισμού. Τα άτομα που δεν συμμετέχουν σε κοινωνικές ομάδες, δεν μπορούν να διασφαλίσουν την προσωπική τους εξέλιξη και δεν ενδιαφέρονται για το καλό των συνανθρώπων τους. Ο κυριότερος δείκτης είναι το ποσοστό αποχής από τις εκλογές.

Υπογεννητικότητα: Οι δείκτες γονιμότητας μπορούν να αποτελέσουν ενδείξεις κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς συνδέονται με κακή ποιότητα υγείας και

θνησιμότητας. Οι πιο γνωστοί είναι το ποσοστό εγκυμοσύνης των γυναικών κάτω των 16 ετών, τα λιποβαρή παιδιά (κάτω από 2500 γρ.) και ο αριθμός των θανάτων ατόμων κάτω των 65 ετών. Πιθανοί μελλοντικοί δείκτες θα καταγράφουν τα ποσοστά των θανάτων από συγκεκριμένες ασθένειες, όπως καρκίνους ή εμφράγματα, αυτοκτονίες και μακροχρόνιες αρρώστιες.

Νέες τεχνολογίες: Ο αποκλεισμός από την πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες και συνεπώς στη γνώση οδηγεί σε ένα άλλο είδος αποκλεισμού από τον κόσμο, που προσφέρει μια εικονική ενσωμάτωση σε όσους διαθέτουν ηλεκτρονικό υπολογιστή και γνωρίζουν τη χρήση του Διαδικτύου. Την ίδια στιγμή αναπτύσσεται και ο «πολιτισμικός αποκλεισμός», που προκαλείται από την επικράτηση ορισμένων γλωσσών, καθώς και πολιτισμικών και καταναλωτικών προτύπων.

Το Σύνταγμα προβλέπει τη μέριμνα του Κράτους για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών. Δίνεται η ευχέρεια στο Κράτος να λαμβάνει φαινομενικώς άνισα μέτρα, τα οποία όμως αντισταθμίζουν δυσμενείς καταστάσεις, όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Άτομα με αναπηρία (Α.μεΑ.): «Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν των μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας» (Σύνταγμα, άρθρο 21, παρ. 6). Λαμβάνονται όλα τα αναγκαία μέτρα για την προστασία και διευκόλυνση των Α.μεΑ. Πρόσβαση στην Παιδεία – προσαρμοσμένη στις ατομικές εκπαιδευτικές ανάγκες, παροχή σε όσο το δυνατό λιγότερο περιοριστικό ή απομονωμένο περιβάλλον εκπαίδευσης (ΕΣΔΕΝ). Οι δράσεις και οι παρεμβάσεις για την ενίσχυση και την προστασία των ανθρώπων με αναπτυξιακές δυσκολίες εξειδικεύονται στους παρακάτω τομείς: Προκατάρτιση, Κατάρτιση, Υποστήριξη, Προώθηση της απασχόλησης. Για το λόγο αυτό έχουν υιοθετηθεί κάποιες ενέργειες, ούτως ώστε να παρέχονται υπηρεσίες για επαγγελματική ένταξη, οι οποίες περιλαμβάνουν: Ενημέρωση και Συμβουλευτική των ατόμων που ανήκουν στην ομάδα στόχο, αλλά και των οικογενειών τους σε θέματα ένταξης και επανένταξης. Παράλληλα διεξάγονται έρευνες στην τοπική αγορά, προκειμένου να καταγραφούν οι ευκαιρίες και οι δυνατότητες απασχόλησης των ατόμων με κινητικά και αισθητηριακά προβλήματα.

Μετανάστες: Εκείνοι που είναι σε θέση να μεταναστεύουν δεν είναι συνήθως οι περισσότεροι αποκλεισμένοι ή οι φτωχότεροι μιας περιοχής, αλλά εκείνοι που έχουν λάβει κάποια εκπαίδευση ή κατάρτιση, διαθέτουν δεξιότητες που χρησιμοποιούν στη

χώρα τους και πολύ συχνά διατηρούν επαφές με άλλους μετανάστες (μεταναστευτικά δίκτυα). Παρόλα αυτά, από μία διεθνή σκοπιά και από την πλευρά της χώρας υποδοχής, θεωρούνται φτωχοί και συχνά αποκλεισμένοι. Όταν φτάνουν για πρώτη φορά σε μια χώρα, είναι πιθανόν να βρίσκονται σε μία πρώιμη κατάσταση (όσον αφορά το επίπεδο ζωής της χώρας υποδοχής) και σχεδόν πάντα είναι αποκλεισμένοι, καθώς δεν γνωρίζουν τη γλώσσα, τα ήθη και έθιμα, τους σχετικούς μηχανισμούς και τους πολιτισμικούς κώδικες.

Η νομιμοποίησή τους οδήγησε στην εξομάλυνση της θέσης τους στην οικονομία και αναδείχθηκε έτσι η οικονομική τους συνεισφορά. Παράλληλα, μειώθηκαν οι κίνδυνοι περαιτέρω περιθωριοποίησης. Επιτακτική είναι η ανάγκη για δημιουργία μητρώου μεταναστών.

Η Ελλάδα από παραδοσιακή χώρα αποστολής μεταναστών μετατρέπεται σε χώρα υποδοχής μεταναστών, κυρίως από το 1990 και μετά, με την κατάρρευση των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η Ελλάδα δέχεται χιλιάδες μετανάστες, στην πλειοψηφία τους «παράνομους», χωρίς να είναι έτοιμη για κάτι τέτοιο και δίχως να διαθέτει το κατάλληλο εκείνο θεσμικό πλαίσιο, για να αντιμετωπίσει το φαινόμενο.

Οι περισσότερες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν για τη μετανάστευση στην Ελλάδα, προσπάθησαν να καλύψουν κενά των ερευνητικών υποδομών της πολιτείας, κυρίως σε θέματα σχετικά με τις άμεσες επιπτώσεις της εγκατάστασης και απασχόλησης των μεταναστών στη χώρα με έμφαση πάντοτε στις οικονομικές, κοινωνικές και άλλες επιπτώσεις που προκαλούν (Νιτσιάκος, 2003).

Ενδεικτικές έρευνες που ασχολούνται με τις συνθήκες διαβίωσης και απασχόλησης των μεταναστών στην Ελλάδα είναι οι έρευνες του Ιωσηφίδη Θ. για τους Αλβανούς, τους Αιγύπτιους και τις Φιλιππινέζες στην Αθήνα και του Λαμπριανίδη Α. για τους Αλβανούς στη Θεσσαλονίκη.

Πιο συγκεκριμένα, ο Ιωσηφίδης συνδέει την τμηματοποιημένη ελληνική αγορά εργασίας, την κυριαρχία των μικρών οικογενειακών, αλλά και των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, καθώς και την ύπαρξη ενός διευρυμένου ανεπίσημου τομέα, με τη θέση και το ρόλο των μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας (Ιωσηφίδης, 2001).

Θεωρεί ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν την ένταξη του μεταναστευτικού δυναμικού στο δευτερεύοντα τομέα είναι κυρίως εθνικοί, ηλικιακοί και φύλου και συγκρίνει και συσχετίζει παράγοντες, όπως την εθνικότητα, το εκπαιδευτικό επίπεδο, την ηλικία, το εισόδημα, τη νομική τους κατάσταση και τον τύπο απασχόλησης.

Η έρευνά του καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το μεταναστευτικό δυναμικό είναι ένα ευέλικτο, περιφερειακό εργατικό δυναμικό, το οποίο εργάζεται σε συνθήκες, όπου οι γηγενείς εργαζόμενοι δεν αποδέχονται, ενισχύοντας έτσι την υπόθεση εργασίας ότι τελικά η απασχόληση των μεταναστών έχει περιορισμένες επιπτώσεις στην απασχόληση των Ελλήνων εργαζομένων (Ιωσηφίδης, 2001).

Τις οικονομικές επιπτώσεις των μεταναστών στους μισθούς και στην απασχόληση των Ελλήνων αναλύει ο Ιωακείμογλου Η. στο «Οι μετανάστες και η απασχόληση» συμφωνώντας με την παραπάνω άποψη ότι δη-λαδή η υποκατάσταση των αυτοχθόνων εργαζομένων από μετανάστες είναι περιορισμένη και αφορά κυρίως τους εργαζόμενους στους ίδιους ή σε παρόμοιους τομείς, έχοντας παρόμοιες συνθήκες εργασίας με τους μετανάστες κι ότι, αντιθέτως, οι μετανάστες δημιουργούν θέσεις εργασίας για το ημεδαπό εργατικό δυναμικό (Ιωακείμογλου, 2001).

Ο Ιωακείμογλου διερεύνησε μεταξύ άλλων παραγόντων που επηρεάζουν την ένταξη των μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας και την παλαιότητα ή αλλιώς τα χρόνια παραμονής των μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Έτσι, κατέληξε στα συμπεράσματα ότι πρώτον οι παλαιότεροι μετανάστες καταλαμβάνουν καλύτερες θέσεις εργασίας από τους νεοεισελθόντες, γεγονός που επισημαίνει και ο Λαμπριανίδης στην έρευνά του (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2001) και ότι οι μισθοί των παλαιών μεταναστών επηρεάζονται σημαντικά από τους μισθούς των νεοεισερχομένων μεταναστών (Ιωακείμογλου, 2001).

Την κατανομή της εργασίας των μεταναστών, όπως ήδη προανα-φέρθηκε, βάσει της εθνικότητας, του φύλου και της ηλικίας επισημαίνει και ο Ψημμένος Ι. στο «Νέα Εργασία και Ανεπίσημοι Μετανάστες στη Μητροπολιτική Αθήνα» (Ψημμένος, 2001). Η συγκεκριμένη έρευνα επικεντρώνεται στις διαδικασίες εκείνες που επηρεάζουν την εργασία των μεταναστών και αναλύονται ορισμένοι από τους κοινωνικούς μηχανισμούς παραγωγής και αναπαραγωγής της εργασίας και του χώρου στέγασης των μεταναστών στην Αθήνα.

Παρόμοια συμπεράσματα προσφέρει και η ερευνητική δουλειά των Anderson και Phizacklea(1997) και Campani (2000) για τις μετανάστριες και ιδιαίτερα για όσες απασχολούνται ως οικιακοί βοηθοί, στη βιομηχανία του sex και στο χώρο της ψυχαγωγίας (Ψημμένος, 2001).

Η έρευνα της G. Campani με θέμα την οικιακή εργασία και την πορνεία των μεταναστριών στην Ιταλία (Ψημμένος, 2001) η έρευνα της Chell V. για την οικιακή εργασία Σομαλών και Φιλιππινέζων μεταναστριών στη Ρώμη (Chell, 1997), καθώς

και η έρευνα της Lazaridi G. για τις Φιλιπινέζες και τις Αλβανίδες μετανάστριες που εργάζονται στον ίδιο τομέα, επιβεβαιώνουν ότι οι μετανάστες έχουν γένος, εθνικότητα, ταξική προέλευση (Ψημμένος, 2001).

Η αγορά πολώνεται μεταξύ των συνεχώς αυξανόμενων «λευκών» γυναικών σε καριέρες και των «εθνοτικών» σε υπηρεσίες και είναι αναμφισβήτητο ότι μετανάστριες με συγκεκριμένες εθνικότητες είναι περισσότερο μεταναστεύσιμες και πιο ειδικευμένες στις προσωπικές υπηρεσίες από κάποιες άλλες (Campani, 2000). Οι παραπάνω ερευνήτριες, καθώς και η Μάρκοβα Ε. σε έρευνά της για τις Βουλγάρες εργαζόμενες στην Αθήνα (Μάρκοβα, 2001), μελέτησαν τις στρατηγικές που ακολουθεί κάθε εθνοτική ομάδα για την ενσωμάτωσή της στην αγορά εργασίας των χωρών υποδοχής.

Ο τρόπος με τον οποίο μετανάστευσαν, τα δίκτυα εύρεσης εργασίας, η θέση και ο ρόλος τους μέσα στην οικογένεια, τα ατομικά χαρακτηριστικά και τα μεταναστευτικά σχέδια της κάθε μιας είναι κάποιοι από τους παράγοντες που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο απορροφούνται και συμμετέχουν στις προσωπικές υπηρεσίες. Αντίστοιχη είναι και η έρευνα της Πετρονώτη Μ., η οποία μελέτησε τις Ερυθραίες μετανάστριες στην Αθήνα στον τομέα της οικιακής βοήθειας, βλέποντας το πώς αντιλαμβάνονται οι ίδιες οι μετανάστριες τις εργασίες που κάνουν σε σχέση με τις οικογενειακές πρακτικές και την ανύψωση της κοινωνικής τους θέσης, καθώς και τους παράγοντες που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο επιλέγουν και επιλέγονται στον τομέα της οικιακής εργασίας (Πετρονώτη, 1998).

Αστικός χώρος: Η διαφορά ποιότητας ζωής ανάμεσα στους κατοίκους των πόλεων και της υπαίθρου μπορεί να αποτελέσει αιτία κοινωνικού αποκλεισμού. Η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να σχεδιάζεται με βάση τις αρχές της αειφορίας και του σεβασμού προς το περιβάλλον και η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών πρέπει να εστιάζεται με γνώμονα την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και φροντίδας, καθώς και την πρόσβαση στην πληροφορία.

Αγροτικός χώρος: Η ύπαιθρος από τόπος μόνιμης κατοικίας και απασχόλησης του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού μετατράπηκε μεταπολεμικά σε ανεπιθύμητη περιοχή σε πολλά επίπεδα. Ως τόπος κατοικίας ήταν απομονωμένος και ανασφαλής χωρίς τις υποδομές και τις υπηρεσίες που έχει ανάγκη ο σύγχρονος πολίτης αλλά και η σύγχρονη επιχείρηση. Ως τόπος οικονομικής δραστηριότητας δεν προσέφερε πολλές ευκαιρίες πέρα από την ενασχόληση με την αγροτική παραγωγή, και ως

ιδεολογικός χώρος συνδέθηκε με την «συντήρηση» και τις «οπισθοδρομικές ιδέες» σε αντίθεση με την «πρόοδο» και τον «εκσυγχρονισμό» των πόλεων (Γούσιος, 1999).

Μέσα από τη διάκριση της υπαίθρου σε πεδινές, ορεινές και ημιορεινές περιοχές αποδεικνύονται ταυτόχρονα και οι δυνατότητες ανάπτυξης σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο που έχει κάθε μία από αυτές. Η αγροτική πολιτική που εφαρμόστηκε μεταπολεμικά, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως αδιάστατη και αχωρική, σχεδιάστηκε σε επίπεδο κεντρικής εξουσίας χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις γεωγραφικές διαφορετικότητες και ιδιαιτερότητες του ελληνικού χώρου (μεσογειακό κλίμα, ορεινότητα, μικρός ιστορικά διαμορφωμένος κλήρος κτλ.), σηματοδότησε την απαρχή μιας άνισης χωροοικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης στο εσωτερικό της Ελληνικής υπαίθρου (Ανθοπούλου, 1999).

Ως εκ τούτου, μόνο οι πεδινές, αρδευόμενες αγροτικές ζώνες μπόρεσαν να ανταποκριθούν στο κυρίαρχο μοντέλο εντατικοποίησης της γεωργίας με την υιοθέτηση των εκάστοτε νέων τεχνολογιών. Αντίθετα οι ζώνες που φέρουν φυσικές μειονεξίες, όπως οι ορεινές, νησιωτικές και φτωχές σε φυσικούς πόρους, παρέμειναν στο περιθώριο της ανάπτυξης και των επενδύσεων ως μη ανταγωνιστικές σε όρους οικονομικής αποδοτικότητας.

Η Ανθοπούλου αναφέρει ότι ο F. Pingaud, σε μια μαρξιστική προσέγγιση, διακρίνει τρεις τύπους αγροτικών χώρων ανάλογα με το βαθμό ενσωμάτωσης στον κοινωνικό σχηματισμό:

α) τους ενσωματωμένους χώρους, με τις πιο προχωρημένες οικονομικές δραστηριότητες παραγωγής (γεωργία, βιομηχανία) και αναπαραγωγής (κατοικία, τουρισμός), των οποίων η κοινωνική δομή δεν απέχει ιδιαίτερα από τις αστικές περιοχές,

β) τους χώρους αναμονής, οι οποίοι δεν αποτέλεσαν αντικείμενο εκσυγχρονισμού ή σημαντικού μετασχηματισμού κυρίως λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, αλλά διατήρησαν μια κάποια παραδοσιακή δραστηριότητα. Τέτοιες περιοχές είναι οι ορεινές και δυσπρόσιτες και

γ) τους χώρους σε επιτήρηση, που είναι υποβαθμισμένοι υλικά και κοινωνικά, δεν είναι όμως στην πραγματικότητα εγκαταλελειμμένοι, με την έννοια ότι επιτηρούνται από το σύνολο της κοινωνίας (Ανθοπούλου, 1999).

Νησιωτικός χώρος: Η έννοια του νησιού παραδοσιακά έχει χαρακτηριστεί ως συνώνυμο της απομόνωσης. Ακόμα και ετυμολογικά, στις λατινογενείς περιοχές η λέξη νησί (insula, isola, ile) έχει την ίδια ρίζα με την έννοια της απομόνωσης

(isolation) (Μπεριάτος, 2002). Ωστόσο, τα νησιά της Μεσογείου ως το τέλος του 19ου αιώνα θωρούνταν μάλλον ελκυστικές περιοχές, ως εμπορικοί κόμβοι με εύκολη πρόσβαση σε σχέση με τις απομονωμένες ορεινές ηπειρωτικές περιοχές. Η μεταβολή στις μεταφορές προϊόντων (σιδηρόδρομος, αυτοκινητόδρομοι) και στην τεχνολογία των πλοίων, μαζί με τη γενικότερη μεταβολή των αναπτυξιακών προτύπων, μετέβαλαν τα νησιά σε μη ελκυστικές περιοχές, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στην πληθυσμιακή αποψίλωσή τους, την απώλεια οικονομικών δραστηριοτήτων και την υπανάπτυξη (Σπιλάνης, Κίζος & Ιωσηφίδης, 2003).

Είναι γνωστό σε όλους ότι ένα σημαντικό μέρος της ελληνικής επικράτειας χαρακτηρίζεται από διάσπαρτα νησιωτικά συμπλέγματα - ομάδες νησιών με πολλά κοινά γεωγραφικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά, που παρουσιάζουν όμως και σημαντικές διαφοροποιήσεις και προοπτικές. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά που στοιχειοθετούν τα βασικά αναπτυξιακά προβλήματα του νησιωτικού χώρου είναι:

α) Ο χωρικός κατακερματισμός, πολυδιάσπαση και γεωγραφική διασπορά σε πολλές μικρού μεγέθους χωρικές ενότητες με ανεπαρκείς δια-συνδέσεις και συνδέσεις με τα μεγάλα αστικά κέντρα.

β) Γεωγραφική απομόνωση και περιφερειακή θέση ως προς τα με-γάλα αστικά κέντρα και τις κύριες αγορές προϊόντων και

γ) Θέση στα σύνορα του ευρωπαϊκού χώρου (Κοκκώσης, 2000).

Οι γεωγραφικές ανισότητες στη δυνατότητα πρόσβασης αφορούν κυρίως τις ανισότητες στα δίκτυα μεταφορών ως αποτέλεσμα των γεωγραφικών ιδιαιτεροτήτων κάθε περιοχής, καθώς και στις υπάρχουσες υποδομές, ως αποτέλεσμα των εκάστοτε πολιτικών. Ως εκ τούτου οι νησιωτικές περιοχές σε σχέση με την ηπειρωτική Ελλάδα δεν έχουν ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στα δίκτυα μεταφορών, γεγονός που θεωρήθηκε από πολλούς ως η γενεσιουργός αιτία για μια σειρά από μειονεξίες, που χαρακτηρίζουν το νησιωτικό κόσμο, σε ό,τι αφορά την εργασία, την υγεία, την εκπαίδευση, την πληροφορία, τις δυνατότητες αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου κτλ.

Όλα τα παραπάνω ακούγονται μάλλον παράλογα, αν σκεφτεί κανείς ότι η θάλασσα, που σήμερα αποτελεί το βασικό παράγοντα γεωγραφικού αποκλεισμού των νησιών, τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του εικοστού αιώνα, ήταν στοιχείο σύνδεσης και επικοινωνίας με τον άλλο κόσμο και όχι διαχωρισμού. Το γεγονός ότι τα νησιά περιβάλλονται από το υγρό στοιχείο δεν συνεπάγεται έλλειψη προσπελασιμότητας. Αντίθετα, η προβληματικότητα θα μπορούσε να ιδωθεί σήμερα μέσα από τους όρους

εξάρτησης των νησιών από το κοινωνικοοικονομικό γίνεσθαι της ηπειρωτικής χώρας με όλα τα φαινόμενα που αυτό συνεπάγεται (μετανάστευση, ακτινοποίηση του δικτύου συγκοινωνιών, έλλειψη διανοησιωτικής επικοινωνίας κτλ. Η σημερινή οργάνωση του χώρου στα ελληνικά νησιά εκφράζει ακριβώς το αποτέλεσμα της επίδρασης αυτών των παραγόντων εξάρτησης από το κέντρο, που αναπτύχθηκαν κυρίως την μεταπολεμική περίοδο (Μπεριάτος, 2002).

Τα δυσμενή αυτά αποτελέσματα άφησαν εντονότερα ίχνη στα μικρά και κοινώς αποκαλούμενα «άγονα» νησιά, όπου υπήρχαν και εξακολουθούν να υπάρχουν οι αδυναμίες και τα προβλήματα της έλλειψης υποδομής, του αποκλεισμού από τα κέντρα, του αναποτελεσματικού μεταφορικού και τηλεπικοινωνιακού συστήματος, του χαμηλού τεχνικού και εκπαιδευτικού επιπέδου, τα οποία σε συνδυασμό με τις γεωγραφικές ιδιομορφίες συνθέτουν το πλέγμα των εμποδίων για την επίτευξη της περιφερειακής ανάπτυξης και την κατάκτηση της ευημερίας για τους πολίτες (Λογοθέτης, 1998).

Η κατάσταση της απομόνωσης και του αποκλεισμού μιας νησιωτικής περιοχής μπορεί να αναλυθεί σε τρία επίπεδα: το τοπικό, το περιφερειακό και το διαπεριφερειακό.

Σε τοπικό επίπεδο: η απομόνωση μελετάται μέσα στα όρια του ίδιου του νησιού μέσω της δυνατότητας προσβασιμότητας που έχουν οι κάτοικοι κάθε κοινότητας στην κεντρική περιοχή (πόλη), καθώς και στο λιμέ-να ή και αερολιμένα του νησιού. Στα μεγάλα νησιά η μετακίνηση εξαρτάται από την ποιότητα στα δίκτυα μεταφοράς, τη συχνότητα των υπηρεσιών των δημόσιων συγκοινωνιών και την ιδιοκτησία αυτοκινήτου.

Σε περιφερειακό επίπεδο ο αποκλεισμός μελετάται χωριστά για κάθε νησί ως χωρική μονάδα, σε σχέση με τη δυνατότητα πρόσβασης στην ηπειρωτική χώρα, αλλά και τα άλλα νησιά. Στην περίπτωση αυτή η προσβασιμότητα εξαρτάται από την απόσταση με την ενδοχώρα, την ποιότητα των μεταφορών και τις υπάρχουσες υποδομές.

Τέλος, σε διαπεριφερειακό επίπεδο η απομόνωση μετράται στις νησιωτικές περιοχές συνολικά σε σχέση με άλλες περιοχές σε εθνικό επίπεδο. Η δυνατότητα προσβασιμότητας εξαρτάται από τη σύνδεση των περιοχών αυτών με τα εθνικά, αλλά και διεθνή δίκτυα μεταφορών, τις υποδομές, τη συχνότητα και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, σε σύγκριση πάντα με τις αντίστοιχες της ηπειρωτικής χώρας (Nutley, 1980).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

3.1 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, η διατήρηση και η ανανέωση των μορφών της απόλυτης φτώχειας και του αποκλεισμού προκαλούν σκάνδαλο, αφού έρχονται σε αντίθεση με την αρχή της οικονομικής ανάπτυξης των εθνικών κρατών και την αρχή της ισότητας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη. Σήμερα γνωρίζουμε ότι οι μηχανισμοί ανάδειξης της ατομικότητας και της διαφορετικότητας ερμηνεύονται στη σύγχρονη πραγματικότητα ως μορφές ανισότητας και μόνιμων κοινωνικών διακρίσεων.

Η ανεργία παράγει και παράγεται από την κοινωνική ανισότητα. Είναι ο πρώτος και ο πλέον άμεσος θεματικά χώρος που συνδέεται με το φαινόμενο της φτώχειας. Η ανεργία πλήττει περισσότερο συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες και επαγγέλματα, τόσο κοινωνικά όσο και γεωγραφικά, και ταυτοχρόνως, οι ομάδες που πλήττονται από την ανεργία γίνονται ευκολότερα αντικείμενο εκμετάλλευσης και άσκησης άνισων κοινωνικών πρακτικών σε σχέση με τις ομάδες που προστατεύονται από το εργασιακό, υγειονομικό και ασφαλιστικό σύστημα.

Επίσης, φαίνεται ότι η κατάσταση και το βίωμα της ανεργίας έχει άμεσα συνέπειες στις κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις του άνεργου, αλλά και στην κοινωνική του συμμετοχή συνολικά. <http://www.inegsee.gr>

3.1.1 Η ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Στην εποχή μας και στις ανεπτυγμένες χώρες, η κυρίαρχη αντίληψη και πολιτική κατεύθυνση, είναι αυτή της ελεύθερης οικονομίας, της ανταγωνιστικής αγοράς. Δεν θα μπορούσε λοιπόν, παρά τα ζητήματα της ισότητας των δύο φύλων να αντιμετωπίζονται μέσα στα πλαίσια αυτής της «πολιτικής λογικής».

Η ισότητα ανδρών-γυναικών σήμερα κατανοείται, ως ισότητα στην αγορά εργασίας και επικεντρώνεται σε μέτρα και ενέργειες για την ενίσχυση της θέσης των γυναικών στην οικονομία. Ο όρος “ισότητα” χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει

ισότητα στα επαγγέλματα που ασκούν οι άνδρες και οι γυναίκες, στις αποδοχές από την εργασία, στις πιθανότητες ανεργίας και τέλος στη συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Οι γυναίκες δεν είναι ενσωματωμένες στην αγορά εργασίας τόσο όσο οι άνδρες. Γενικά, οι θέσεις εργασίας τους είναι λιγότερο τακτικές και ασφαλείς, ενώ επιβαρύνονται περισσότερο από τη φροντίδα των παιδιών και άλλων εξαρτώμενων προσώπων, που σημαίνει ότι υπάρχουν ακόμη σοβαρά προβλήματα όσον αφορά το φύλο στην αγορά εργασίας. Σε λίγους τομείς οι γυναίκες έχουν επιτύχει, σε γενικές γραμμές, την ισοτιμία τους με τους άνδρες.

3.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα οι κοινωνικές ανισότητες συνδέονται άμεσα με το πρόβλημα της ανεργίας. Γι αυτό το λόγο οι παράγοντες που διαμορφώνουν τις ανισότητες σχετίζονται με τα αίτια του φαινομένου της ανεργίας.

Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για παράγοντες όπως, η τεχνολογική πρόοδος και ανάπτυξη, οι ακαμψίες μισθών και τιμών στην αγορά εργασίας, οι δημογραφικές αλλαγές, κ.λπ.

Με την εξέλιξη της τεχνολογίας, παρατηρείται η τάση για ζήτηση εξειδικευμένων εργατών μέσα στις βιομηχανίες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι μισθοί των ανειδίκευτων ή λιγότερο ειδικευμένων εργατών να μειώνονται, ενώ παράλληλα να μειώνεται και η ζήτηση τους. Απόρροια των παραπάνω είναι η αύξηση της ανεργίας. Η τεχνολογική πρόοδος καταστρέφει ορισμένες θέσεις εργασίας και δημιουργεί άλλες με υψηλότερο κόστος και εξειδίκευση. (Σκουτέλης, 1996)

Ένας άλλος αρνητικός παράγοντας για την αύξηση της ανεργίας είναι η παγκοσμιοποίηση. Το διεθνές εμπόριο είναι πλέον ιδιαίτερα αυξημένο, με αποτέλεσμα να γίνονται εισαγωγές στα προϊόντα τα οποία είναι φθηνότερα στην αγορά και έχουν χαμηλότερο κόστος εργασίας. Αυτό έχει αντίκτυπο σε πολλές βιομηχανίες, οι οποίες δεν μπορούν να ακολουθήσουν σε τέτοιες αλλαγές, είτε πρόκειται για τεχνολογικό εξοπλισμό, είτε για μειώσεις τιμών, με αποτέλεσμα να παύουν την λειτουργία τους και η ανεργία να ολοένα και να αυξάνεται.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν οι δημογραφικές μεταβολές και η αύξηση του ενεργού πληθυσμού. Οι νέοι αντιμετωπίζουν μεγάλα προβλήματα ανεργίας, συνήθως

είναι μακροχρόνια, με αποτέλεσμα το ποσοστό των απασχολούμενων στις νέες ηλικίες να είναι μικρότερο. Μια εξήγηση που ενδεχομένως να μπορεί να δοθεί στο πρόβλημα αυτό είναι οι λανθασμένοι μηχανισμοί που χρησιμοποιεί το εκπαιδευτικό σύστημα για την μετάβαση από το στάδιο της εκπαίδευσης, στην αγορά εργασίας. (Μάραντος, 2000)

3.3 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η στέρηση του πρωταρχικού δικαιώματος και συνάμα ανάγκης του ανθρώπου για εργασία έχει άμεσες και δυσάρεστες επιπτώσεις τόσο στον ατομικό όσο και το συλλογικό βίο. Βασικότερες επιπτώσεις είναι:

- Η έλλειψη εργασίας καθιστά αδύνατη την ικανοποίηση βασικών αναγκών του ατόμου, αφού σήμερα όλα τα αγαθά, υλικά και πνευματικά, αποκτώνται με οικονομικά ανταλλάγματα, και έτσι ανοίγει ο δρόμος προς τη μιζέρια και την οικονομική εξαθλίωση.

- Η έμφυτη τάση του ανθρώπου για δημιουργία μένει αναξιοποίητη και τροφοδοτείται το αίσθημα μειονεξίας απέναντι σε αυτούς που παράγουν έργο. Ο ατομικός μαρασμός επέρχεται ως φυσικό επακόλουθο.

Το άτομο νιώθει ανασφάλεια, άγχος για το τι θα συμβεί στο μέλλον και εξουθενώνεται ψυχικά από τις αλλεπάλληλες προσπάθειες που κάνει για την εκπόνηση σχεδίων που θα μπορούσαν να βοηθήσουν αποκλειστικά την επίλυση του προβλήματος της επιβίωσης. Η υποαπασχόληση και ετεροαπασχόληση που επιχειρούνται κάθε άλλο παρά διέξοδο δίνουν, αφού διογκώνουν την αβεβαιότητα και παράλληλα υποτιμούν τις γνώσεις και τα εφόδια του ατόμου ύστερα από μεγάλο χρονικό διάστημα απραξίας ή ενασχόλησης σε άσχετους με την ειδικότητά του τομείς.

- Η στέρηση του δικαιώματος της εργασίας που ισοδυναμεί με την υπονόμηση του δικαιώματος στη ζωή, κλονίζει την εμπιστοσύνη προς την πολιτεία και υποθάλλει την αδιαφορία για τα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα.

- Αύξηση των περιθωριοποιημένων: Στην επιστήμη αυτή η κατάσταση ενσωματώνεται στην έννοια της «νέας ένδειας», που σημαίνει ότι ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού ζει κάτω από το ελάχιστο όριο διαβίωσης.

- Τέλος, διαγωνίζονται οι κοινωνικές αντιθέσεις και υπονομεύεται η υγεία των διαπροσωπικών σχέσεων από τη στιγμή που η εργασία αποτελεί το βασικό συνδετικό κρίκο του ατόμου με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. (Σαμπεθαϊ, 2000)

3.3.1 ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ

Ο αποκλεισμός του εργαζόμενου από την παραγωγική διαδικασία, οι δυσκολίες να ξαναπιάσει δουλειά ο άνεργος, στις σύγχρονες συνθήκες της ραγδαίας τεχνολογικής προόδου, των μεγάλων απαιτήσεων, της ειδίκευσης και των γνώσεων αποδεκατίζουν επαγγελματική πολλούς εργάτες, υποβαθμίζουν την ειδίκευση και την εμπειρία στην παραγωγική δραστηριότητα. Το πρόβλημα αυτό απαιτεί επανειδίκευση σε πολλούς κλάδους της οικονομίας. Η Μόνιμη Επιτροπή Απασχόλησης της ΕΕ παραδέχτηκε ότι: «η μακρά Η Μόνιμη Επιτροπή Απασχόλησης της ΕΕ παραδέχτηκε ότι: η μακρά απουσία από τακτική εργασία είχε επίσης αρνητική επίπτωση στην προσωπική παραγωγικότητα», τα προσόντα χάνονται, λόγω της μη χρησιμοποίησής τους, στην περίπτωση των νέων, τα αποκτηθέντα προσόντα είναι δυνατόν να χαθούν πριν ακόμα χρησιμοποιηθούν. (Κοσμίδου-Hardy, & Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1998)

Οι γυναίκες και οι νέοι γίνονται συχνότερα θύματα επαγγελματικής υποβάθμισης. Μένουν άνεργοι για ένα χρονικό διάστημα και αναγκάζονται να αναζητήσουν κάποια άλλη απασχόληση. Για τις γυναίκες αυτό σημαίνει επιστροφή στο ρόλο της «νοικοκυράς του σπιτιού» ενώ για τους νέους απόφοιτους κοινωνική αποξένωση και ανασφάλεια. Γιατί η επαγγελματική υποβάθμιση δεν αφορά μόνο τους ανέργους αλλά αποτελεί μόνιμο πρόβλημα και των απασχολούμενων στην εποχή της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης, της μικροηλεκτρονικής και της εισαγωγής όλου και σύνθετων μεθόδων παραγωγής και υπηρεσιών. (Κουνενάκη-Χατζηνικολάου, 1999)

Αρκετοί από τους επιστήμονες που ασχολούνται με τα οικονομολογικά θέματα θεωρούν πως η έλλειψη απασχόλησης (στην ουσία η ανεργία) την στιγμή που οι νέοι βρίσκονται στην διαδικασία ένταξης στην αγορά εργασίας είναι δυνατό να δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στην μετέπειτα επαγγελματική σταδιοδρομία του ατόμου. Αυτά τα προβλήματα θα αφορούν τόσο την προοπτική που θα έχουν για εργασία στο μέλλον (συχνότητα και διάρκεια περιόδων ανεργίας), όσο και στον τρόπο με τον οποίο θα αμείβονται για την εργασία που κάποια στιγμή θα

προσφέρουν. Το γεγονός αυτό προέρχεται από την ύπαρξη δυο ξεχωριστών επιδράσεων οι οποίες συσχετίζονται μεταξύ τους και στην διεθνή βιβλιογραφία αναφέρονται με τον όρο duration dependence (εξάρτηση από τη διάρκεια της ανεργίας) ή μια και με τον όρο state dependence (εξάρτηση από εμφάνιση της ανεργίας). (Κουνενάκη-Χατζηνικολάου, 1999)

Η πρώτη επίδραση, η duration dependence (εξάρτηση από τη διάρκεια της ανεργίας), δημιουργείται από το γεγονός πως όσο περισσότερο βρεθεί ένα άτομο σε κατάσταση ανεργίας τόσο περισσότερο μειώνονται και οι πιθανότητες να ξεφύγει από την κατάσταση αυτή. Υπάρχουν πολλοί λόγοι που συντελούν στο γεγονός αυτό. Η μακρά περίοδος αποχής από την εργασία προκαλεί και την απαξίωση των δεξιοτήτων του ατόμου, εργασιακών και κοινωνικών, είναι ένας από τους παράγοντες που συντελούν στην επιβεβαίωση της πιο πάνω θεωρίας συνακολουθούμενη και από την απροθυμία των εργοδοτών να παράσχουν εργασία σε άτομα τα οποία είχαν μακρά αποχή από την παραγωγική διαδικασία και τον τομέα στον οποίο επιθυμούν να εργαστούν.

Η δεύτερη επίδραση είναι η state dependence (εξάρτηση από εμφάνιση της ανεργίας). Το φαινόμενο του state dependence δεν είναι πλήρως θεμελιωμένο. Η εξάρτηση ενός ατόμου από την ανεργία είναι δυνατόν να παρουσιαστεί όταν αυτό το άτομο που βίωσε κατά το παρελθόν μια σημαντική κατάσταση ανεργίας παρουσιάζει πολύ μεγάλες πιθανότητες να βρεθεί και στο μέλλον σε μια αντίστοιχη κατάσταση. Η πολύ συχνή αλλαγή εργασιακού περιβάλλοντος και γενικότερα εργασίας στις οποίες ενδιάμεσα επικρατεί ένα στάδιο ανεργίας, η μη σταθερή παρουσία κάποιου εργοδότη και η ουσιαστικά έλλειψη εξειδίκευσης πάνω σε κάποιο αντικείμενο είναι κάποιοι από τους λόγους που συνιστούν την εμφάνιση του φαινομένου.

Από την άλλη πλευρά, αυτή των εργοδοτών, ένα σημαντικό επιχείρημα αποτελεί το γεγονός πως η μακρά περίοδος ανεργίας κατά το παρελθόν δηλώνει πως πρόκειται για άτομο μη επαρκώς παραγωγικό, που δεν διαθέτει τις απαιτούμενες εργασιακές δεξιότητες ενώ σημαντική θεωρείται και η πιθανότητα μιας όχι τόσο καλής στάσης έναντι της εργασίας. (Κοσμίδου-Hardy, & Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1998)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

4.1 Ο ΟΡΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Η έννοια του αποκλεισμού αποτελεί μια πολυσυζητημένη και πολυαμφισβητημένη επιστημονικά έννοια.

Αποτελεί μια έννοια η οποία όσο και εάν απορρίφθηκε σε μεγάλο βαθμό από τους επιστήμονες, άλλο τόσο σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιήθηκε από την πολιτική και την επιστήμη για να περιγραφεί η όμοια κατάσταση που παρουσίαζαν από κοινού διαφορετικής φύσης φαινόμενα και που μέχρι εκείνη τη στιγμή απασχολούσαν τους επιστήμονες μόνο σε ξεχωριστού είδους θεματικές ενότητες και κατηγορίες ανάλυσης.

Χρησιμοποιήθηκε με πολλούς τρόπους, τοποθετήθηκε στο επίκεντρο του πολιτικού, κοινωνικού, δημοσιογραφικού και επιστημονικού ενδιαφέροντος, έγινε «της μόδας», έχοντας ως αποτέλεσμα τα μέγιστης επιτυχίας αποτελέσματα των παρεμβάσεων των χρηστών, όταν αναφέρονταν σε καταστάσεις χαρακτηριζόμενες «υψηλής επικινδυνότητας».

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού περισυνέλεξε εκείνα τα φαινόμενα και τα υποκείμενα που είχαν τεθεί εκτός θεσμοθετημένων κοινωνικών συστημάτων.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η εμφάνιση της χρήσης της έννοιας συμπίπτει με την προσπάθεια και την ανάγκη να δημιουργηθούν κοινωνίες των οποίων βασική λειτουργία θα είναι να παράγουν «ένταξη» και όχι «αποκλεισμούς», θα αποδέχονται το διαφορετικό και δεν θα το απορρίπτουν, θα το ονομάζουν «διαφορετικό» με στόχο να το προστατέψουν και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για να ενταχθεί και όχι να αναπαράγουν λειτουργίες απόρριψης.

Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός έχει χαρακτηριστεί πάμπολλες φορές ως «σκοτεινός», «απροσδιόριστος», «θολός», κ.α.

Επίσης πιστεύεται, ότι αποτελεί έναν νέο όρο, πράγμα το οποίο δεν ισχύει σε καμία περίπτωση.

Ο όρος λοιπόν «κοινωνικός αποκλεισμός» εμφανίζεται για πρώτη φορά σε επιστημονικό κείμενο τη δεκαετία του '60, στο έργο του Pierre Masse, γενικού γραμματέα του υπουργείου σχεδιασμού της Γαλλίας, «Les dividendes du progress».

Περίπου την ίδια περίοδο, το 1965, εμφανίζεται το έργο ενός άλλου γάλλου, του J.Klanfer , που ανήκε στην κυριότερη εκείνη την εποχή ομάδα εθελοντικής παρέμβασης του πατέρα Joseph Wresinski, εμπνευστή και ηγέτη του κινήματος του ATD-Quart Monde, με τον τίτλο «L' exclusion sociale».

Όπως ορίστηκε από τους θεωρητικούς του 19^{ου} αιώνα, ο όρος «αποκλεισμός» στη βάση του σχετίζεται με τον όρο της «φτώχειας». Σηματοδοτώντας την είσοδο στην βιομηχανική κοινωνία και τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, η φτώχεια αποτελούσε ένα φαινόμενο προς ξεπέρασμα για όλες τις δυτικές κοινωνίες.

Στην Ελλάδα είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο μέσα στο Δεκέμβριο του 1996 πραγματοποιήθηκαν περίπου ογδόντα ημερίδες με θέμα τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ο μεγάλος αριθμός των επιστημονικών δραστηριοτήτων δεν οφείλεται σε εκρηκτική εμφάνιση ενδιαφέροντος για το θέμα, αλλά ήταν απλώς επακόλουθο της ολοκλήρωσης των πρώτων προγραμμάτων παρέμβασης που έγιναν στο πλαίσιο του προγράμματος για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού από την αγορά εργασίας.

Η αλήθεια είναι ότι η ελληνική επιστημονική κοινότητα σε μικρή έκταση και με ελάχιστο αριθμό επιστημόνων πήρε μέρος στους αρχικούς προβληματισμούς για τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ασχολήθηκε με το θέμα αυτό μόνο, όταν ο όρος είχε ήδη πολιτογραφηθεί στην καθημερινή γλώσσα μετά την ευρεία χρήση του στη ρητορική των πολιτικών, στη γλώσσα των δημοσιογράφων και κυρίως, στα κείμενα των διεθνών οργανισμών, ιδιαίτερα της Ε. Ε. , που επηρεάζουν την ελληνική πολιτική και τον πολιτικό λόγο.

4.2 ΦΤΩΧΕΙΑ-ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Η Ευρώπη είναι μια από τις πιο ακμάζουσες περιοχές στον κόσμο. Και όμως η φτώχεια παραμένει ένα τεράστιο πρόβλημα, το οποίο επηρεάζει, όπως εκτιμάται 84 εκατομμύρια ανθρώπους. Αυτό σημαίνει ότι ένας στους έξι Ευρωπαίους ζει κάτω από όριο της φτώχειας, με περίπου 7 εκατομμύρια ανθρώπους να επιζούν με λιγότερο από € ημερησίως. (Ρετινιώτη, Μάντζιου, 2010)

Η φτώχεια αναφέρεται σε άτομα, οικογένειες & ομάδες που διαθέτουν κάτω του μέσου όρου πόρους, με αποτέλεσμα να μην δύνανται να ακολουθούν έναν

ικανοποιητικό τρόπο διαβίωσης, να συμμετέχουν σε δραστηριότητες της κοινότητας στην οποία ανήκουν και να διαθέτουν τις συνθήκες διαβίωσης & τις ανέσεις, που είναι συνηθισμένες ή εγκρίνονται από τις κοινότητες.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια ευρύτερη έννοια από την φτώχεια, που καλύπτει όχι μόνο την έλλειψη υλικών μέσων, αλλά την ανικανότητα του ατόμου να συμμετέχει αποτελεσματικά στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική ζωή. (Ρετινιώτη, Μάντζιου, 2010)

Η (υλική) αποστέρηση, η οποία περιγράφει μία παρόμοια αναλογία με της φτώχειας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ορίζεται σύμφωνα με τη Eurostat ως η επιβεβλημένη έλλειψη τουλάχιστον τριών από τα εννέα ακόλουθα στοιχεία: δυνατότητα να αντιμετωπιστούν οι απροσδόκητες δαπάνες, δυνατότητα να πληρώσουν για την ετήσια άδεια μιας εβδομάδας μακριά από το σπίτι, ύπαρξη καθυστερούμενων πληρωμών (υποθηκών ή μισθώματος, λογαριασμών, δόσεων αγορών μίσθωσης ή άλλες πληρωμές δανείων), ικανότητα να υπάρξει ένα γεύμα που να περιλαμβάνει κρέας, κοτόπουλο ή ψάρι κάθε δεύτερη ημέρα, η ικανότητα να κρατηθεί το σπίτι επαρκώς θερμό, η κατοχή ενός πλυντηρίου ρούχων, τηλεόρασης, τηλεφώνου ή προσωπικού αυτοκινήτου (ο ορισμός της υλικής αποστέρησης αποκλείει συγκεκριμένα εκείνους που μπορούν να αντέξουν οικονομικά να αγοράσουν ορισμένα από τα παραπάνω στοιχεία, αλλά επιλέγουν να μην το κάνουν). (Ρετινιώτη, Μάντζιου, 2010)

Κατά προσέγγιση ένα άτομο από τα δέκα σε ολόκληρη την ΕΕ ζει σε μια οικογένεια στην οποία κανένας δεν εργάζεται. Κάποιες κοινωνικές ομάδες είναι πιο ευάλωτες από άλλες, και αυτές περιλαμβάνουν τις γυναίκες, τα παιδιά, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τους άνεργους και ηλικιωμένους, τους μετανάστες και τους μονούς γονείς. Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες της Ευρώπης με τα μεγαλύτερα ποσοστά φτώχεια με 19% το 2007. (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-046/EN/KS-SF-09-046-EN.PDF)

Ταυτόχρονα, υπολογίζεται ότι 32 εκατομμύρια άνθρωποι στην ΕΕ βρίσκονται σε κίνδυνο να βιώσουν φτώχεια και υλική αποστέρηση. Σύμφωνα με τη Eurostat, το ποσοστό των ανθρώπων που βρίσκονται σε κίνδυνο να βιώσουν φτώχεια ορίζεται ως: το ποσοστό των προσώπων που το διαθέσιμο εισόδημά τους είναι κάτω από το κατώτατο ποσοστό του κινδύνου φτώχειας, το οποίο ορίζεται στο 60% του διαθέσιμου εθνικού εισοδήματος.

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/web/table/description.jsp>)

Η ύπαρξη εργασίας δεν προστατεύει πάντοτε τους ανθρώπους από την φτώχεια. Ένα 9% των ατόμων που εργάζονται (ηλικίας 18 και πάνω) λάμβαναν ένα εισόδημα κατώτερο του εθνικού ορίου φτώχειας. Το ποσοστό εκείνων που εργάζονται αλλά ωστόσο βρίσκονται σε κίνδυνο να βιώσουν την φτώχεια φτάνει το 14% στην Ελλάδα. **(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&rcode=tsdsc320>)**

Η EUROSTAT υπολογίζει ότι 20.154 εκατομμύρια άνδρες και γυναίκες στην Ευρώπη, ήταν άνεργοι το Μαρτίου 2009. Εκείνη την περίοδο το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα ήταν 7.8%. **(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-30042009-BP/EN/3-30042009-BP-EN.PDF)**

4.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ

Η λέξη «αποκλεισμός» υπονοεί την ύπαρξη περιορισμών στη πρόσβαση, είτε γίνονται ηθελημένα είτε όχι. Η πρόσβαση χωρίζεται σε τρεις μορφές. Αυτές είναι η οικονομική, η γεωγραφική και η πολιτισμική (Townsend P. and N. Davidson, 1992)

Η οικονομική πρόσβαση συνδέεται με την ισότιμη διάθεση αγαθών ανεξάρτητα της οικονομικής δυνατότητας του ατόμου και με την προσφορά κοινωνικών αγαθών όπως η υγεία, βάσει αναγκών και όχι βάση κόστους/παραγωγικότητας του φορέα και ανταποδοτικότητας του ατόμου. (Ρετινώτη, Μάντζιου, 2010)

Με βάση αυτή τη λογική στον τομέα της υγείας προκύπτουν ζητήματα ίσης παροχής υπηρεσιών όταν ασθενείς που προέρχονται από μειονεκτούσες ομάδες κοστίζουν περισσότερο από το μέσο όρο καθώς τείνουν να υποφέρουν από ασθένειες χρόνιας φύσης για μεγάλες περιόδους της ζωής τους. Επιπλέον για αυτές τις ομάδες απαιτείται ένα μεγάλο διάστημα ώστε να επανέλθουν λόγω της κακής διατροφής, των κακών συνθηκών διαβίωσης καθώς και της έλλειψης της κοινωνικής στήριξης.

Οι μειονεκτούσες περιοχές τείνουν να έχουν υψηλότερα ποσοστά ασθενειών σε σχέση με τις ευημερούσες περιοχές. Επομένως, μια σύμβαση υπολογισμένη στα μέσα κόστη μιας συγκεκριμένης θεραπείας ή στον μέσο όρο της ανά κεφαλήν πληθυσμού

μπορεί να αποτύχει να καλύψει τα πραγματικά κόστη αυτών των ασθενών. (Μπάγκαβος Χ., Καψάλης Α., 2008)

Συγκεκριμένα για τους μετανάστες, τα ζητήματα πρόσβασης τους στις κοινωνικές υπηρεσίες και γενικότερα σε όλο το πλέγμα της κοινωνικής προστασίας των κρατών αποτελούν πλέον για τους κοινωνικούς ερευνητές ένα μόνιμο αντικείμενο προς έρευνα και προβληματισμό.

Η γεωγραφική πρόσβαση αν και συνήθως συνδέεται με την ισότιμη διανομή των αγαθών σε διαφορετικές περιοχές, πολλές φορές, όπως στην περίπτωση των οικιακών εργατριών, σχετίζεται με τη δυνατότητα μετακίνησης, προσφυγής των αιτούντων, και συνεχούς παρακολούθησης και συμμετοχής στις γραφειοκρατικές διαδικασίες που απαιτούνται για τη παροχή των υπηρεσιών. (Ρετινιώτη, Μάντζιου, 2010)

Η πολιτισμική πρόσβαση σχετίζεται με τη σχέση ανάμεσα στους αιτούντες και στους λειτουργούς ή υπαλλήλους των φορέων και κατά πόσο οι διαφορές σε φύλο, καταγωγή, εθνικότητα δημιουργούν εμπόδια στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. (Ψημμένος Ι., Σκαμνάκης Χ., 2008)

4.3.1 ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μια από τις βασικές παραμέτρους κοινωνικής ένταξης ή και κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί η θέση του ατόμου ως προς την απασχόληση και την αγορά εργασίας.

Αναφορικά με αυτή τη διάσταση, το ενδιαφέρον συγκεντρώνει κατά κύριο λόγο η ανεργία ως βασικός παράγοντας κοινωνικού αποκλεισμού. Αν και έχει επισημανθεί η σχέση μεταξύ ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι πάντα άμεση, δεδομένου ότι επιδρούν και άλλοι παράγοντες στη σχέση αυτή, είναι γεγονός ότι η παράμετρος «εργασία» κατέχει κυρίαρχη θέση.

Αυτό γίνεται εμφανές και στην περίπτωση των πολιτικών για την κοινωνική ένταξη ατόμων που προέρχονται από διάφορες κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες των οποίων οι (επαν)ένταξη στην αγορά εργασίας θεωρείται βασικό βήμα για την έξοδο τους από τον συχνά «φαύλο κύκλο» του κοινωνικού αποκλεισμού και την κοινωνική τους ενσωμάτωση ακόμα και αν η περιθωριακή σχέση των ομάδων αυτών ως προς

την αγορά εργασίας δεν αποτελεί τη βασική αιτία του κοινωνικού αποκλεισμού. (Ρετινιώτη, Μάντζιου, 2010)

Πέρα όμως από την ανεργία, η οποία ανταποκρίνεται σε έναν ολικό αποκλεισμό του ατόμου, από την αγορά εργασίας, για μεγαλύτερο ή μικρότερο χρονικό διάστημα, δεν πρέπει να υποτιμώνται και οι συνέπειες των επισφαλών μορφών απασχόλησης για την κοινωνικοοικονομική θέση ενός ατόμου και κατ' επέκταση για τον αποκλεισμό του ή μη από μια σειρά κοινωνικών σφαιρών.

Όποιες και αν είναι οι αξιολογήσεις που αφορούν στην εργασία, η μεγάλη σημασία της εργασίας και της απασχόλησης, τόσο για την προσωπική ολοκλήρωση του ατόμου, όσο και για την ομαλή κοινωνική του ενσωμάτωση, αποτελεί κοινή παραδοχή. Με άλλα λόγια, όλες οι διαφορετικές απόψεις αναφορικά με το ρόλο της εργασίας: «... εργασία για την εξασφάλιση της ύπαρξης, εργασία για τη συσσώρευση πλούτου, εργασία για την κατάκτηση της γνώσης, εργασία για την ανάπτυξη και ψυχική ισορροπία της προσωπικότητας, εργασία για νοηματοδότηση της ύπαρξης και για ανθρώπινη ολοκλήρωση, εργασία ως καταναγκασμός «βασίλειο της αναγκαιότητας», εργασία ως πηγή αλλοτρίωσης κλπ» απλώς καταλήγουν στο να τονίσουν την κεντρικότητά της.

Αναφορικά με τους δείκτες ή παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού, είναι κοινά αποδεκτό ότι η θέση ενός ατόμου ως προς την αγορά εργασίας αποτελεί βασική παράμετρο κοινωνικής ένταξης ή, αντιθέτως κοινωνικού αποκλεισμού. (Ρετινιώτη, Μάντζιου, 2010)

Συνήθως η ανεργία, και ειδικά αν αυτή είναι μακροχρόνια, θεωρείται ως ένας από τους κατ' εξοχήν παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού. Βεβαίως η σχέση μεταξύ των δύο δεν είναι άμεση και από μόνη της η ανεργία δεν ταξινομεί ένα άτομο στην κατηγορία των κοινωνικά αποκλεισμένων αλλά: «Επηρεάζεται από πλήθος παραγόντων, όπως η διάρκεια και η συχνότητα της ανεργίας στη ζωή των ατόμων, τα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού στο οποίο ζει ο άνεργος και η θέση του σε αυτό, το σύστημα κοινωνικής προστασίας, οι μορφές οικογενειακής και κοινοτικής αλληλεγγύης, οι κοινωνικές στάσεις απέναντι στους άνεργους, η οργάνωση και η συμμετοχή των τελευταίων στην υπεράσπιση των συμφερόντων» (Καραμεσίνη, 2004).

Η συσχέτιση όμως ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού διευκολύνεται εάν επικεντρωθούμε στις συνέπειες της πρώτης. Αυτές μπορούν να διακριθούν σε

οικονομικές- υλικές, ψυχολογικές και κοινωνικές. Η συνύπαρξη ή μη αυτών των συνεπειών ή η κυριαρχία κάποιας εξ' αυτών εξαρτάται από πολλούς παράγοντες.

Οι οικονομικές και υλικές συνέπειες της ανεργίας συνδέονται κατά κύριο λόγο με την απώλεια εισοδήματος για μικρότερο ή μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Το μέγεθος και η βαρύτητα των οικονομικών ή υλικών στερήσεων τις οποίες συνεπάγεται η ανεργία, καθώς και το εάν αυτή συνδέεται με καταστάσεις φτώχειας εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων: τη διάρκεια της ανεργίας, τη θέση του ανέργου στο νοικοκυριό, τα πιθανά λοιπά εισοδήματα ή τους λοιπούς οικονομικούς και υλικούς πόρους που έχει στη διάθεση του ο άνεργος ή η οικογένεια του και την επίσημη κρατική – οικονομική ή μη – στήριξη που λαμβάνει (επίδομα ανεργίας ή άλλα επιδόματα) κλπ. (Καραμεσίνη,2004).

Πέρα από τις υλικές στερήσεις και την υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου, την οποία συχνά συνεπάγεται η ανεργία, δεν πρέπει να αγνοούνται και οι ψυχοσωματικές συνέπειες: « Ο άνεργος επηρεάζεται στον πιο ευαίσθητο πυρήνα της προσωπικής του υπόστασης: Στην αίσθηση της ατομικής του επάρκειας και αυτοπεποίθησης. Έτσι διαισθανόμενος ότι είναι ανήμπορος να επηρεάσει το περιβάλλον του, έχει ως άμεση συνέπεια την παραίτηση, τη φυγή, τη ματαίωση και την παθητικοποίηση» (Λεχουρίτης, Κατσορίδας, 2002).

Πέραν τούτου, ο άνεργος πιθανά να χρειάζεται να αντιμετωπίσει τις συνέπειες και τον πιθανό στιγματισμό που επιφέρουν η επαφή του και οι συναλλαγές του με τις κοινωνικές υπηρεσίες (Paugam, 2000).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

5.1 ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ – ΕΚΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΣ.

Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας δημιουργούνται ή/και διοικούνται από μια πληθώρα εταίρων (stakeholders), όπως εργαζόμενοι, διοικητικά στελέχη, χρήστες των υπηρεσιών, εκπρόσωποι της τοπική αυτοδιοίκησης, εκπρόσωποι του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των συνδικάτων, της αγοράς (Campi et al., 2006).

Συνεπώς, προωθείται ένα μοντέλο πολυσυμμετοχικής και δημοκρατικής διακυβέρνησης. Αυτή η διάσταση μπορεί να εκφράζεται είτε με θεσμικό τρόπο (σύνθεση του ΔΣ μέσω της εκπροσώπησης διαφορετικών κατηγοριών εταίρων-μελών) είτε άτυπα (μέσω της διενέργειας τακτικών ή έκτακτων συναντήσεων με εκπροσώπους όλων των κατηγοριών).

Ο Pestoff (2009) αναγνωρίζει τον αυξανόμενο ρόλο των πολιτών στην παραγωγή και παροχή προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών στη Σουηδία, εισάγοντας τον όρο «συμπαρογωγή κοινωνικών υπηρεσιών».

Ο Vaillancourt (2009) προχωράει ακόμη περισσότερο και εξετάζει τις περιπτώσεις συνδιαμόρφωσης της κοινωνικής προστασίας μέσω της ενεργητικής εμπλοκής των χρηστών των υπηρεσιών στον Καναδά, θεωρώντας πως η συμμετοχή δεν πρέπει να περιορίζεται στο στάδιο της υλοποίησης, αλλά οφείλει να επεκτείνεται και στη φάση του σχεδιασμού της κοινωνικής πολιτικής.

5.2 ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ - ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας βρίσκεται σε αρμονία με τις πολιτικές αποκέντρωσης και με την αυξανόμενη έμφαση των αναπτυξιακών πολιτικών στην τοπική διάσταση.

Η επιχειρηματολογία βασίζεται σε αναλύσεις που αποτυπώνουν τις διαφορικές επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης (κάποιες περιοχές κατορθώνουν να γίνουν ανταγωνιστικές διεθνώς και αναπτύσσονται, ενώ άλλες μένουν πίσω και

αποκόπτονται από τη διεθνή τροχιά ανάπτυξης). Ως αποτέλεσμα η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν συγκεκριμένη χωρική υπόσταση.

Όπως ισχυρίζονται οι Gough et al. (2006), η θεώρηση της φτώχειας ως ζητήματος προβληματικών περιοχών δεν είναι καινούρια, αφού μπορεί να εντοπιστεί στις προσπάθειες οικιστικού εξευγενισμού και εξυγίανσης των υποβαθμισμένων περιοχών της Αγγλίας από τον 19ο αιώνα.

Η επικαιρότητα της νέας τάσης αποκέντρωσης ξεκινά από το επιχείρημα ότι το καθολικό κράτος πρόνοιας με τις ομοιογενείς του υπηρεσίες δεν λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες γεωγραφικές συνθήκες και τα προβλήματα που αναδύονται και, ίσως το σημαντικότερο, δεν αξιοποιεί την τοπική δυναμική για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων.

5.3 ΜΕΙΩΣΗ ΚΟΣΤΟΥΣ

Μια κοινή συνισταμένη των θέσεων υπέρ της ενίσχυσης των φορέων της κοινωνικής οικονομίας στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών είναι η εκτίμηση ότι παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες στο ίδιο ή/και σε χαμηλότερο κόστος σε σχέση με τον αμιγή δημόσιο τομέα.

Η συζήτηση για την κοινωνική οικονομία εντάσσεται στη συζήτηση αναφορικά με την αναδιάρθρωση του κράτους πρόνοιας και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με το δημόσιο έλλειμμα και τη βιωσιμότητα του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Για τους υποστηρικτές της κοινωνικής οικονομίας είναι σημαντικό να αναδειχθούν τα πλεονεκτήματα του τρίτου τομέα με όρους αποδοτικότητας, ως εναλλακτικού δρόμου στην ακραιφνή ιδιωτικοποίηση.

Η επιχειρηματολογία τους βασίζεται στα συνδυασμένα αποτελέσματα των ακόλουθων παραμέτρων:

Ø Τα στελέχη και οι εργαζόμενοι στον τρίτο τομέα προσφέρουν καλύτερες υπηρεσίες και καταβάλλουν μεγαλύτερη προσπάθεια γιατί πιστεύουν στους στόχους της οργάνωσης σε σχέση με τους/τις υπαλλήλους σε μια κρατική υπηρεσία. Εδώ, επίσης, εντάσσεται και η εθελοντική εργασία που αξιοποιεί το τοπικό δυναμικό μιας κοινότητας.

Ø Η κοινωνική οικονομία μπορεί να αντλήσει πόρους από τον ιδιωτικό κερδοσκοπικό τομέα και να δημιουργήσει νέες υπηρεσίες ή να παρέχει μεγαλύτερα επίπεδα από τις υπάρχουσες, χωρίς να επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό.

Ø Η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών από τον τρίτο τομέα συχνά παίρνει τη μορφή συμβολαίων παροχής έργου με χρηματοδότηση από το κράτος, το οποίο επιβλέπει την υλοποίησή τους με βάση μετρήσιμους δείκτες. Ως εκ τούτου, οι φορείς του τρίτου τομέα είναι περισσότερο προσανατολισμένοι και αναγκαστικά πιο συμμορφωμένοι στην επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων σε σχέση με μια δημόσια υπηρεσία.
<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>

5.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΑΣ ΖΗΤΗΣΗΣ

Οι διπλές πιέσεις που δέχεται σήμερα το κράτος πρόνοιας συμυκνώνουν ένα οριακό σημείο, εφόσον το κράτος διαθέτει ελάχιστα μέσα για να απαντήσει τόσο σε διαχρονικές όσο και σε νέες κοινωνικές ανάγκες.

Εδώ ακριβώς έγκειται και η υποτιθέμενη καινοτομία του τρίτου τομέα, δηλαδή στη δυνατότητα να φέρνει στην επιφάνεια νέες κοινωνικές ανάγκες που δεν καλύπτονται επαρκώς από το κράτος και να τις μετασχηματίζει σε παρεχόμενες υπηρεσίες δημιουργώντας παράλληλα νέες θέσεις εργασίας.
<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>

Συγκεκριμένα παραδείγματα μπορούν να εντοπιστούν στη δημιουργία κοινοτικών δομών για την ψυχοκοινωνική υποστήριξη ηλικιωμένων, ατόμων με αναπηρία, απεξαρτημένων, καθώς και για υπηρεσίες φροντίδας κατ' οίκον, οι οποίες στοχεύουν στην υποστήριξη της αυτόνομης διαβίωσης.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτές οι δομές έχουν δημιουργηθεί από μη κερδοσκοπικούς φορείς ή συνεταιρισμούς με μερική ή ολική χρηματοδότηση από το κράτος (κυρίως από τους δήμους λόγω της τάσης αποκέντρωσης).

5.5 ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η μεγαλύτερη αναγνώριση του τρίτου τομέα στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού εδράζεται στην παροχή υπηρεσιών εργασιακής επανένταξης. Υπάρχει ήδη μια εκτεταμένη βιβλιογραφία, η οποία στοχεύει στην τυπολογία και διερεύνηση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων Εργασιακής Ένταξης (εφεξής ΚΕΕΕ) /Work Integration Social Enterprises.

<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>

Σύμφωνα με αυτή την τυπολογία, οι ΚΕΕΕ μπορούν να πάρουν τις ακόλουθες μορφές:

Ø Επιχειρήσεις που προσφέρουν μόνιμη απασχόληση μέσω επιδοτήσεων. Αυτή η κατηγορία επιχειρήσεων ήταν η πρώτη που δημιουργήθηκε ιστορικά με τη μορφή των προστατευμένων εργαστηρίων και στόχευε στην εργασιακή αποκατάσταση ατόμων με αναπηρία.

Ø Επιχειρήσεις που προσφέρουν μόνιμη απασχόληση σε άτομα που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας, αλλά σε μεγάλο βαθμό το επιτυγχάνουν μέσα από την οικονομική και αγοραία τους λειτουργία. Και σε αυτές τις περιπτώσεις συνήθως μια επιδότηση από το κράτος προσπαθεί να αντισταθμίσει το αρχικό έλλειμμα παραγωγικότητας των εργαζομένων, αλλά αυτή η επιδότηση είναι προσωρινή.

Ø Επιχειρήσεις που κυρίως προσφέρουν κοινωνικοποίηση μέσω της απασχόλησης και απευθύνονται σε άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Συνήθως, δεν προσφέρουν τυπική απασχόληση (πολλές φορές δεν υπογράφεται σύμβαση), αλλά συμμετοχή σε μια παραγωγική δραστηριότητα με αντάλλαγμα το φαγητό, τη στέγη κ.ά.

Ø Πρωτοβουλίες που προσφέρουν μεταβατική απασχόληση και μαθητεία με στόχο τη σταδιακή ένταξη στην τυπική αγορά εργασίας. Ο τρόπος με τον οποίο επιχειρείται αυτή η μετάβαση διαφέρει από χώρα σε χώρα και από επιχείρηση σε επιχείρηση, και εκτείνεται από πρακτική άσκηση στο πλαίσιο πιστοποιημένης κατάρτισης μέχρι συμβόλαια τυπικής εργασίας.

Η ενίσχυση αυτών των μορφών απασχόλησης τεκμηριώνεται στη μετάβαση από τις παθητικές στις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης. Συγκεκριμένα, κατά τη

διάρκεια της δεκαετίας του '80, πολλές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις μετατόπισαν το κέντρο βάρους των πολιτικών απασχόλησης από την επιδοματική στήριξη ανέργων σε 3 είδη κρατικών παρεμβάσεων:

α) επιδότηση επιχειρήσεων για τη διατήρηση υπαρχουσών ή/και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,

β) κατάρτιση ανέργων ή ευάλωτων τμημάτων του εργατικού δυναμικού,

γ) ενέργειες σύζευξης προσφοράς και ζήτησης θέσεων εργασίας.

Στο πλαίσιο αυτής της μετάβασης, οι φορείς του τρίτου τομέα αναλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερο μέρος των τριών δεσμών ενεργειών με το ακριβές μείγμα να διαφέρει από χώρα σε χώρα ανάλογα με την ιστορικότητα και το εύρος του τρίτου τομέα. <http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>

5.6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Η κοινωνική οικονομία θεωρείται ακρογωνιαίος λίθος του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, παρόλο που το τελευταίο παραμένει εξαιρετικά ασαφές.

Η ασάφεια έγκειται στην αδυναμία προσδιορισμού των βασικών συστατικών του, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα της νεοφιλελεύθερης προσέγγισης της τελευταίας περιόδου, των διαφορετικών προνοιακών συστημάτων και ιστορικών διαδρομών σε κάθε χώρα, στην υπόθεση της σύγκλισης ή απόκλισης δεδομένης της ήπιας μεθόδου που επιλέχθηκε (Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού) έναντι των περισσότερο δεσμευτικών οδηγιών και κανονισμών, καθώς και στην εμπειρική επαλήθευση της ευρωπαϊκότητας του κράτους πρόνοιας έναντι των ΗΠΑ. <http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>

Εντούτοις, σε όλα τα κείμενα η κοινωνική οικονομία «θεωρείται φορέας- κλειδί για την υλοποίηση των στόχων της Λισσαβόνας», διότι

α) δίνει έμφαση στην τοπική διάσταση και δημιουργεί θέσεις εργασίας, οι οποίες δεν μετεγκαθίστανται εύκολα,

β) αξιοποιεί τον ιδιωτικό τομέα,

γ) λειτουργεί ρυθμιστικά σε σημαντικές ανισοροπίες της αγοράς εργασίας,

δ) παρέχει υπηρεσίες που συμβάλλουν στη συμφιλίωση της εργασιακής και οικογενειακής ζωής και προωθούν τη γυναικεία απασχόληση,

ε) προωθεί τις συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και μπορεί να συνδράμει στη μείωση του κόστους μέσω της ανάθεσης έργου από τον δημόσιο τομέα και την αξιοποίηση εθελοντικής εργασίας και

στ) προωθεί την κοινωνική συμμετοχή και υπευθυνότητα και συνεισφέρει στη δημιουργία τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου.

Πέρα από τις προηγούμενες γενικές κατευθύνσεις, η κύρια σύνδεση αφορά τις πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης. Τόσο στις ευρωπαϊκές όσο και στις εθνικές πολιτικές κοινωνικής ένταξης, η κοινωνική οικονομία αναδεικνύεται βασικό εργαλείο για την εργασιακή αποκατάσταση των ευπαθών ομάδων αλλά και τη δημιουργία θέσεων εργασίας που χαρακτηρίζονται από ποιότητα.

Επίσης, αναγνωρίζεται η συνεισφορά της στην ένταξη συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων όπως τα άτομα με αναπηρία, γεγονός που αποδεικνύεται και από τη συμμετοχή του αντιπροσωπευτικού οργάνου των φορέων της κοινωνικής οικονομίας σε επίπεδο ΕΕ στη δημόσια διαβούλευση για την ευθυγράμμιση των πολιτικών σε ζητήματα αναπηρίας.

Η κοινωνική οικονομία γίνεται αντιληπτή ως μια αναγνωρίσιμη αλλά μειοψηφική φωνή μέσα στην πλουραλιστική σύγχρονη οικονομία, η οποία είναι θεμιτή στο βαθμό που διορθώνει τις ανισοροπίες στην αγορά εργασίας, μειώνει την απευθείας παροχή υπηρεσιών από το κράτος και ενισχύει την ένταξη μέσω απασχόλησης (workfare).

Οι πιο προοδευτικές αποχρώσεις των εκπροσώπων των φορέων της κοινωνικής οικονομίας δεν αναγνωρίζονται στον ίδιο βαθμό. Έτσι, από το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Κοινωνική Οικονομία λείπει η αναφορά για τη δυνατότητα προστασίας θέσεων εργασίας σε μονάδες που διέρχονται τη φάση της αναδιάρθρωσης μέσω της εκχώρησης των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στους εργαζόμενους (worker buy-outs).

Επίσης, οι ανησυχίες που εκφράζονται από τη Social Economy Europe για τη δυνατότητα δημιουργίας αξιοπρεπών θέσεων εργασίας υπό το πρίσμα πολιτικών ευελιξίας και ασφάλειας (flexicurity) μέσα στο καθεστώς της τωρινής κρίσης, δεν χαίρουν της ίδιας αναγνώρισης.

Παρά τις ήπιες διαμαρτυρίες ότι η κοινωνική οικονομία δεν είναι μόνο μέσο για την εργασιακή αποκατάσταση των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, αλλά και αυτοσκοπός, η διαφαινόμενη τάση στις πολιτικές είναι η περαιτέρω εργαλειοποίηση

της κοινωνικής οικονομίας για τη διατήρηση της απασχολησιμότητας των δύσκολων περιπτώσεων. <http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>

5.7 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

Ο τρίτος τομέας δεν εμφανίζεται ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στην Ελλάδα. Αυτή η διαπίστωση είναι περισσότερο διαισθητική παρά καρπός συστηματικής εμπειρικής έρευνας για τους ακόλουθους λόγους:

α) Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο δεν είναι σαφές για να προσδιορίσει με τη νομική-θεσμική προσέγγιση τους φορείς που εντάσσονται στην κοινωνική οικονομία και ειδικά τις κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής επανένταξης. Συνεπώς, η πληθώρα των νομικών μορφών που μπορεί να λάβει ένα τέτοιο μόρφωμα δυσχεραίνει το έργο της καταγραφής του πεδίου.

β) Οι προσπάθειες θεσμικής καταγραφής (μητρώο ΜΚΟ της Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας του Υπουργείου Εξωτερικών και μητρώο ΜΚΟ ενεργών στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης) δεν αποτυπώνουν πλήρως το πεδίο, αφενός γιατί στοχεύουν σε επιμέρους τύπους φορέων, αφετέρου γιατί η ανταπόκριση των ίδιων των φορέων είναι ελλιπής, με αποτέλεσμα να απουσιάζουν φορείς με σημαντικό έργο και αναγνωρισιμότητα, αλλά και να συμπεριλαμβάνονται άλλοι με κίνητρο την αίτηση χρηματοδότησης.

γ) Οι διάφορες επιστημονικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν έχουν διαφορετική εστίαση και χρησιμοποιούν μη συγκρίσιμους δείκτες, με αποτέλεσμα η χαρτογράφηση του πεδίου να παραμένει ανολοκλήρωτη (Πολυζωίδης, 2006).

Σε κάθε περίπτωση, γίνεται κοινώς αποδεκτό ότι ο τρίτος τομέας στην Ελλάδα συνεισφέρει στην απασχόληση και στην τοπική ανάπτυξη σημαντικά λιγότερο από ό,τι στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, η κοινωνία των πολιτών, τουλάχιστον στη θεσμική της μορφή, είναι αδύναμη, παρατηρείται χαμηλό ποσοστό εθελοντικής συμμετοχής και το κοινωνικό κεφάλαιο θεωρείται ότι είναι χαμηλό και δυσχεραίνει τις προσπάθειες ανάπτυξης.

<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>

Παρά τη συμφωνία ως προς την υпанάπτυξη του τρίτου τομέα στην Ελλάδα, οι εθνικές πολιτικές που υιοθετούνται αναγνωρίζουν τη σημασία του και προσδοκούν σημαντικά αποτελέσματα στην προσπάθεια άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού, ειδικά για τις πλέον ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, χωρίς να εξειδικεύονται οι όροι, οι διαδικασίες και οι μετασχηματισμοί που μπορούν να καταστήσουν εφικτή μια τέτοια προοπτική.

Πρόκειται για μια μεταφορά των βασικών κατευθυντήριων γραμμών των ευρωπαϊκών πολιτικών με αναφορά στην κοινωνική οικονομία, με ιδιαίτερη μνεία στην αναγκαιότητα διεύρυνσης και τροποποίησης του θεσμικού πλαισίου για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, ώστε να αφορά και άλλες ομάδες πλην των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας.

Σε αυτό το σημείο εγείρονται σημαντικά ερωτήματα σε σχέση με την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας σε εθνικό επίπεδο. Πρώτον, ακόμη και αν δεχτούμε την αργιστή υπεροχή του τρίτου τομέα στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, οι εφαρμοσμένες πολιτικές δεν φαίνεται να εντάσσουν στοιχεία και αναλύσεις από τις πραγματοποιηθείσες έρευνες αναφορικά με την ιδιαιτερότητα του τρίτου τομέα στην Ελλάδα.

Δεύτερον, δεν έχει πραγματοποιηθεί εμπειριστατωμένη έρευνα αναφορικά με την επιτυχία των υπαρχουσών δομών στην ένταξη ευπαθών κοινωνικά ομάδων στην εργασία και στην άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, παρά την υλοποίηση δύο κύκλων της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL με ειδικό στόχο την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας ή/και την ολοκλήρωση πλήθους προγραμμάτων στα πλαίσια των διαφόρων Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων με ειδική αναφορά στη σημασία των φορέων της κοινωνικής οικονομίας στην καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε τοπικό επίπεδο.

Δεδομένου ότι και το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013 εντάσσει στον Γενικό Στόχο 10 –Προώθηση της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης– την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας, είναι σημαντικό η εμπειρική έρευνα να φωτίσει την αποτελεσματικότητα των συγκεκριμένων πρωτοβουλιών έναντι των κλασικών αναδιανεμητικών λειτουργιών του κράτους πρόνοιας. <http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

6.1 ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το κοινωνικό φαινόμενο της ανεργίας είναι πολύπλοκο και για την αντιμετώπισή του απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες. Ορισμένα από τα σημαντικότερα γνωρίσματα των ανέργων είναι τα ακόλουθα:

- “ Λανθασμένες γνώσεις και δεξιότητες αναζήτησης θέσεων απασχόλησης.
- “ Μη ορθοί τρόποι αποτελεσματικής αναζήτησης εργασίας.
- “ Ελλιπής γνώσεις για τις εξελίξεις και τις προοπτικές της αγοράς εργασίας.
- “ Αισθήματα αποτυχίας, απογοήτευσης και ανασφάλειας.

Οι παρεμβάσεις που αφορούν άτομα τα οποία είναι άνεργα θα πρέπει να μελετούνται προσεκτικά και να εφαρμόζονται λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όσων βιώνουν την ανεργία. Βέβαια, αν οι παρεμβάσεις γίνονται βεβιασμένα και μη στοχευμένα στις ιδιαιτερότητες του κάθε ανέργου(ψυχολογικές, κοινωνικές) σίγουρα τα αποτελέσματα θα είναι πενιχρά. Η κοινωνική εργασία στην συμβουλευτική για την βοήθεια αναζήτησης εργασίας από τους ανέργους με καλύτερες προοπτικές μπορεί να διευκολύνει έναν άνεργο, να τον οργανώσει και να τον κάνει να κατανοήσει καλύτερα τι ακριβώς αναζητά. (Κοσμίδου-Hardy, & Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1998)

Η κοινωνική εργασία στην συμβουλευτική αναζήτησης εργασίας ασχολείται με όλο το φάσμα του ενεργού πληθυσμού το οποίο αναζητά απασχόληση και σκοπός της είναι να τους τροφοδοτήσει με όλα εκείνα τα απαραίτητα εφόδια/τεχνικές ώστε να έχουν την δυνατότητα να αναζητούν θέσεις οι ίδιοι με ορθό τρόπο θέσεις απασχόλησης ενώ παράλληλα να τους ωθήσει να ενεργοποιηθούν για την εύρεση της κατάλληλης θέσεις στον κατάλληλο χρόνο. (Δημητρόπουλος, 2000)

6.2 ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΣΩ ΣΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΑΓΣΙΑΣ

Παρότι πολλές θέσεις εργασίας γίνονται ευρέως γνωστές υπάρχει και ένας μεγάλος αριθμός θέσεων απασχόλησης οι οποίες δεν δημοσιοποιούνται στο ευρύ κοινό. Αυτές τις θέσεις εργασίας οι λεγόμενες «κρυφές θέσεις απασχόλησης» έχει σαν στόχο να εντοπίσει η Συμβουλευτική Αναζήτησης Εργασίας.

Ως καινοτόμα στοιχεία στην διαδικασία της συμβουλευτικής αναζήτησης θέσεων απασχόλησης μπορούν να θεωρηθούν τα εξής:

i. Αλλαγή των λανθασμένων συμπεριφορών/ στάσεων οι οποίες δεν διευκολύνουν τον άνεργο στην αναζήτηση εργασίας και προσπάθεια για συνειδητοποίηση και πραγματοποίηση ουσιαστικών αλλαγών στον τρόπο διεκδίκησης μιας θέσης εργασίας.

ii. Προσπάθεια εκμάθησης τεχνικών για την αναζήτηση «κρυφών θέσεων απασχόλησης», θέσεων οι οποίες διοχετεύονται μέσα από άτυπα δίκτυα και δεν έρχονται ποτέ στη δημοσιότητα.

Κατά κύριο λόγο η Συμβουλευτική Αναζήτησης Εργασίας πρέπει να εφαρμόζεται μέσα από ένα οργανωμένο πρόγραμμα δραστηριοτήτων σε ομαδικό επίπεδο για την πιο ουσιαστική αναζήτηση θέσεων απασχόλησης. Η ομαδική Συμβουλευτική για την ανάληψη θέσεων απασχόλησης πραγματοποιείται μέσα συγκεκριμένα στάδια. Μάλιστα, τα στάδια είναι διαδοχικά και το ένα βασίζεται στο προηγούμενο με κύριο σκοπό η ομάδα να εισέρχεται από στάδιο σε στάδιο με εποικοδομητικό τρόπο. Τα στάδια της Συμβουλευτικής Αναζήτησης Εργασίας σε ομαδικό επίπεδο είναι τα ακόλουθα:

- i. Στάδιο Σχεδιασμού.
- ii. Στάδιο Εκμάθησης Τεχνικών Αναζήτησης Εργασίας.
- iii. Στάδιο Έρευνας και Εντοπισμού Ευκαιριών Απασχόλησης

Στο στάδιο του σχεδιασμού, το οποίο είναι το αρχικό και πολύ σημαντικό για τη πορεία της ομάδας συμβαίνουν οι ακόλουθες διεργασίες:

- “ Εντοπισμός του σκοπού και των στόχων της ομάδας.

“ Εντοπισμός και καθορισμός κριτηρίων συγκρότησης της ομάδας στόχου.

“ Καθορισμός χρόνου, μέσων και υλικών.

“ Ενημέρωση όλων των εμπλεκομένων για υποστήριξη και συνεργασία (πχ προϊστάμενων, συναδέλφων κλπ). (Δημητρόπουλος, 2000)

Το δεύτερο στάδιο (Στάδιο Εκμάθησης Τεχνικών Αναζήτησης Εργασίας) αποτελεί το προπαρασκευαστικό στάδιο στο οποίο πραγματοποιούνται στοχευμένες δραστηριότητες όπως οι ακόλουθες:

“ Δημιουργία καλού κλίματος ώστε να μπορέσουν τα μέλη της ομάδας να αισθάνονται οικεία.

“ Καθορισμός στόχων

“ Δημιουργία δικτύου επαφών.

“ Εντοπισμός πηγών πληροφόρησης θέσεων εργασίας

“ Διερευνητικά τηλεφωνήματα.

“ Αξιολόγηση αποτελεσματικών τρόπων αναζήτησης εργασίας.

“ Δημιουργία βιογραφικού σημειώματος επικεντρωμένου στον επαγγελματικό στόχο του ανέργου.

“ Συνέντευξη πληροφόρησης και επιλογής- πρόσληψης.

“ Καθορισμός τελικού σχεδίου δράσης. (Δημητρόπουλος, 2000)

Στο τρίτο στάδιο (Στάδιο Έρευνας και Εντοπισμού Ευκαιριών Απασχόλησης) συμβαίνουν οι ακόλουθες διεργασίες:

“ Αναζήτηση εργασίας.

“ Εντοπισμός θέσεων εργασίας σε πραγματικό περιβάλλον.

“ Παρακολούθηση από τον σύμβουλο εργασίας του τρόπου αναζήτησης εργασίας.

“ Αξιολόγηση

Τα σημαντικότερα γνωρίσματα τα οποία πρέπει να υπάρχουν σε όλα τα στάδια της ομαδικής συμβουλευτικής για την εύρεση θέσεων εργασίας είναι τα εξής:

“ Θερμό κλίμα ανάμεσα στα μέλη της ομάδας

“ Ενεργός συμμετοχή όλων των μελών της ομάδας.

“ Ανάπτυξη στρατηγικών και δεξιοτήτων

“ Υποστήριξη και μη ύπαρξη ανταγωνιστικού πνεύματος.

(Δημητρόπουλος, 2000)

6.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Η κοινωνική εργασία στη συμβουλευτική διεργασία βασίζεται στη συμβουλευτική σχέση η οποία είναι δομημένη και οργανωμένη. Για να επιτευχθούν οι στόχοι της συμβουλευτικής χρειάζεται από τη πλευρά του σύμβουλου εργασίας υπομονή, μεθοδικότητα και τέλειο προγραμματισμό. Ο προγραμματισμός της παρέμβασης περιλαμβάνει τους σκοπούς, τους στόχους, το χρονικό περιθώριο, τη μέθοδο, τις τεχνικές και τα μέσα για την επιτυχία της. (Δημητρόπουλος , 1993).

Μερικά από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της συμβουλευτικής σχέσης σύμφωνα με τους Hackeny και Nye (1973) είναι τα ακόλουθα:

“ Η σχέση μεταξύ συμβούλου και εξυπηρετούμενων είναι μοναδική και καθορίζεται από κανόνες και παραμέτρους.

“ Η συμβουλευτική σχέση είναι παράλληλα και αντικειμενική και υποκειμενική. Αντικειμενική καθώς στηρίζεται σε επιστημονική γνώση και εξειδικευμένες δεξιότητες αλλά και υποκειμενική καθώς δεν παύει να αποτελεί συναισθηματική και ψυχολογική αλληλεπίδραση.

“ Πρέπει να υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στο γνωστικά και στο ψυχολογικά στοιχεία της επικοινωνίας που υφίσταται στη συμβουλευτική σχέση.

“ Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να έχει ο σύμβουλος είναι η υπευθυνότητα αλλά και ο επαγγελματισμός ώστε να μπορεί να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των εξυπηρετούμενων.

“ Η συμβουλευτική σχέση είναι μια δυναμική σχέση αλληλεπίδρασης η οποία συνεχώς μεταβάλλεται και διαφοροποιείται στα διάφορα στάδια ανάπτυξης της ομάδας.

Επιπρόσθετα, μερικές από τις βασικότερες λειτουργίες της συμβουλευτικής σχέσης είναι οι εξής:

i. Θεραπευτική η οποία ξεκινάει όταν χτιστεί η σχέση εμπιστοσύνης συμβούλου-θεραπευτή με τα μέλη της ομάδας και αρχίζει η διαδικασία επίλυσης του προβλήματος.

ii. Ψυχολογική στήριξη των μελών τα οποία έρχονται για να βοηθούν από την ομάδα.

Επιπρόσθετα, όταν το άτομο βιώνει μια αρμονική σχέση η οποία του παρέχει ασφάλεια, κυρίως μη έχοντας το ίδιο την απαραίτητη αυτοεκτίμηση το βοηθάει να λειτουργήσει σε ανεξάρτητη μονάδα μέσα στη κοινωνία.

Παράλληλα, για να διαμορφωθεί οποιαδήποτε σχέση εφαρμόζονται οι αρχές της επικοινωνίας οι οποίες φυσικά είναι απαραίτητες και στη συμβουλευτική σχέση. Οι κυριότεροι τρόποι επικοινωνίας είναι είτε μόνο με λεκτικά μηνύματα ,είτε μόνο με μη λεκτικά μηνύματα είτε με συνδυασμό λεκτικών και μη λεκτικών μηνυμάτων. (Δημητρόπουλος, 2000)

Σύμφωνα με τους Hackeny και Nye (1973) τρία είναι τα πρότυπα λανθασμένης επικοινωνίας τα οποία παρατηρούνται στη συμβουλευτική διεργασία:

“ Υποσυμμετοχή: Όταν ο σύμβουλος δεν συμμετέχει πολύ, είναι υποτονικός και απρόθυμος να συμμετάσχει σοβαρά στη συμβουλευτική διαδικασία. Εκτός από τον σύμβουλο υποσυμμετοχή μπορεί να παρατηρηθεί και από τη πλευρά των συμβουλευόμενων.

“ Υπερσυμμετοχή: Όταν ο σύμβουλος ή τα μέλη της συμβουλευτικής ομάδας υπερσυμμετέχουν και συνήθως υπερκαλύπτουν άλλα μέλη.

“ Αποστρακιστική συμμετοχή: Όταν ο σύμβουλος ή τα μέλη της συμβουλευτικής ομάδας αδυνατούν να εστιάσουν στη συμβουλευτική παρέμβαση και γενικότερα τα μηνύματα που εκπέμπουν είναι εκτός κλίματος.

Συνεπώς, η ορθή συμβουλευτική σχέση αποτελεί μια διαπροσωπική σχέση στην οποία λειτουργούν σωστά οι βασικές αρχές επικοινωνίας μεταξύ των μελών. (Δημητρόπουλος, 1993).

6.4 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΝΕΡΓΩΝ

Η σύγχρονη πραγματικότητα χαρακτηρίζεται από την οικονομική κρίση, από τις χαμένες θέσεις εργασίας και την περιθωριοποίηση νέων ανθρώπων. Συνεπώς και ο ρόλος του συμβούλου έχει διαφοροποιηθεί. Έτσι σε ένα περιβάλλον με κυρίαρχα στοιχεία την αβεβαιότητα και την αστάθεια η συμβουλευτική διεργασία θα πρέπει να στοχεύει στην εγρήγορση και στην ενεργοποίηση του ατόμου για την επίτευξη στόχων στο επαγγελματικό στίβο. (Κοσμίδου-Hardy, & Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1998)

Μάλιστα, ο ρόλος του συμβούλου εργασίας είναι καταλυτικός σε όλα στα στάδια της συμβουλευτικής. Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά στη διαδικασία του «απολογισμού προσόντων» ο ρόλος του εργασιακού συμβούλου είναι η βοήθεια που παρέχει για:

- “ Κατανόηση των στοιχείων της προσωπικότητάς τα οποία δεν βοηθούν στην εύρεση εργασίας.

- “ Κατανόηση των θετικών στοιχείων της προσωπικότητάς τους τα οποία πρέπει να υπερτονιστούν.

- “ Ανάλυση και αξιολόγηση της επαγγελματικής τους διαδρομής.

- “ Παρατήρηση, κατανόηση και αξιολόγηση του περιβάλλοντος και των παρεχόμενων ευκαιριών και περιορισμών.

- “ Εντοπισμός ελλείψεων σε απαραίτητες δεξιότητες σε σχέση με τη θέση εργασίας που αναζητούν.

Γενικότερα ο σύμβουλος αναζήτησης εργασίας έχει καθήκον να παρέχει στο συμβουλευόμενο βοήθεια για :

- “ Ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

- “ Απόκτηση επαγγελματικής συνείδησης.

- “ Κατανόηση επαγγελματικών δεξιοτήτων για επιτυχή εργασιακό βίο.

- “ Κατανόηση εαυτού και στοιχείων συμπεριφοράς.

Μάλιστα, η ανάλυση της «προσωπικότητας» του συμβουλευόμενου η οποία είναι μια εσωτερική διεργασία βοηθάει τα μέγιστα στην κινητοποίηση και στην εγρήγορση του ατόμου ώστε να αλλάξει τις παθητικές στάσεις του ατόμου σε ενεργητικές και εποικοδομητικές ως προς την εύρεση εργασίας. (Κοσμίδου-Hardy, & Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1998)

Παράλληλα, ο σύμβουλος για να βοηθήσει τον συμβουλευόμενο πρέπει να αρνηθεί την έννοια του καθορισμού δηλαδή να αρνηθεί την όποια κατεύθυνση. Κύριο έργο του συμβούλου είναι η παροχή βοήθειας για τη συνειδητοποίηση κοινωνικών περιορισμών οι περιορίζουν και τις επαγγελματικές ευκαιρίες. Κοινωνικοί περιορισμοί αποτελούν μια πραγματικότητα η οποία αποτελεί εμπόδιο για τις επαγγελματικές και προσωπικών επιλογών των ατόμων.

Σύμφωνα με τον υπαρξισμό, όλοι είμαστε ελεύθεροι και ανοιχτοί σε αλλαγές και μπορούν να υπερβούν τις κοινωνικές νόρμες για να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους. Οι ποικίλες δυνατότητες του ατόμου μπορούν να βοηθήσουν να παρθούν οι σωστές επιλογές. Μάλιστα, κατά τη διαδικασία του «απολογισμού προσόντων» ο σύμβουλος εργασίας δεν είναι κατευθυντικός παρά μόνο σε ότι αφορά την δομή της συμβουλευτικής διαδικασίας αλλά και την προώθηση της ενεργητικής ακρόασης αλλά και της ενεργητικής συμμετοχής. Επιπρόσθετα, δεν παρεμβαίνει όσο αφορά το περιεχόμενο των συνεδριών αφήνει ελεύθερους τους συμβουλευόμενους να αποφασίσουν για την πορεία της συζήτησης αλλά και τα αντικείμενα με τα οποία επιθυμούν να καταπιαστούν. (Δημητρόπουλος, 2000)

Βεβαία, ο ρόλος του συμβούλου είναι καθοριστικός καθώς ασκεί μεγάλη επίδραση στο κλίμα και στην πορεία της συμβουλευτικής διεργασίας ενώ πρέπει να διαθέτει απαραίτητα δεξιότητες οι οποίες να προωθούν την συμβουλευτική διαδικασία. Μερικές από αυτές τις δεξιότητες και τις συμπεριφορές είναι οι ακόλουθες:

“ Ο σύμβουλος πρέπει να εμπνέει αισθήματα εμπιστοσύνης και ασφάλειας στους συμβουλευόμενους. Ένα ευχάριστο κλίμα βοηθάει τον συμβουλευόμενο να εκφράσει ελεύθερα τα συναισθήματά του, τις σκέψεις του και τους προβληματισμούς του.

“ Ο σύμβουλος πρέπει να μια θετική και αισιόδοξη οπτική για τη ζωή. Με την εν γένη του συμπεριφορά ο σύμβουλος επηρεάζει είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα τον συμβουλευόμενο. Αν δηλαδή έχει μια θετική στάση ζωής βοηθάει τον συμβουλευόμενο να βρει εύκολα εναλλακτικές λύσεις αλλά και να αντιμετωπίσει τις όποιες δυσκολίες δημιουργώντας μια θετική εικόνα για τον εαυτό αλλά και ενισχύοντας την αυτοεκτίμησή του. Επιπρόσθετα, η θετική στάση ζωής ενισχύει και τη διαμόρφωση μιας αρμονικής και λειτουργικής σχέσης συμβούλου-συμβουλευόμενου.

“ Ο σύμβουλος πρέπει να εκδηλώνει μια θετική και ειλικρινής στάση απέναντι στον συμβουλευόμενο. Το ειλικρινές ενδιαφέρον από την πλευρά του συμβούλου χτίζεται σε κάθε συνεδρία αλλά είναι πολύ σημαντικό για την αποτελεσματική συνεργασία των δύο μερών.

“ Ο σύμβουλος πρέπει να διακατέχεται από υψηλό επίπεδο αυτοαντίληψης. Ίσως από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του συμβούλου είναι να έχει «δουλέψει» με τον εαυτό του. Θα πρέπει να γνωρίζει τα θετικά αλλά και τα αρνητικά στοιχεία της προσωπικότητάς του αλλά και όλων εκείνων των στοιχείων τα οποία συνθέτουν το προφίλ της αυτοαντίληψης του σχετικά με την επαγγελματική του πορεία.

Μάλιστα, ο σύμβουλος ο οποίος διαθέτει ένα υψηλό επίπεδο αυτοαντίληψης κάνει πιο ουσιαστική τη συμβουλευτική σχέση καθώς:

◦ Καταφέρνει να αποφύγει τη συναισθηματική εμπλοκή του σε καταστάσεις και γεγονότα που αφορούν τον συμβουλευόμενο του.

◦ Καταφέρνει να αποδεχτεί τη συμπεριφορά του συμβουλευόμενου του και τον ωθεί να αξιολογήσει θετικά τον εαυτό του αλλά και γενικότερα τον τρόπο ζωής του.

◦ Καταφέρνει να αντιληφτεί τη σημαντικότητα της αυτοαντίληψης για τη συμβουλευτική διαδικασία.

“ Ο σύμβουλος πρέπει να παρακολουθεί προσεκτικά τον συμβουλευόμενο. Πιο συγκεκριμένα, η ενεργητική ακρόαση και γενικότερα η προσεκτική παρακολούθηση των λεκτικών και μη λεκτικών μηνυμάτων βοηθάει τον συμβουλευόμενο να «ανοιχτεί», να νιώσει οικεία και να εκφράσει όσα τον απασχολούν. (Κοσμίδου-Hardy, & Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1998)

Η ενεργητική ακρόαση αφορά ουσιαστικά την μελέτη της μη λεκτικής συμπεριφοράς του συμβουλευόμενου δηλαδή τη γλώσσα του σώματος αλλά και την ακρόαση των λεκτικών μηνυμάτων. Ο σύμβουλος όντας καλός ακροατής και παρατηρητής καταφέρνει να κατανοήσει εις βάθος το περιεχόμενο της ζωής του συμβουλευόμενου αλλά και να αποφύγει κούραση και προκαταλήψεις τη στιγμή της συμβουλευτικής διεργασίας. Επιπρόσθετα, ο σύμβουλος πρέπει να έχει ενσυναίσθηση δηλαδή να μπορεί να κατανοεί όσα συμβαίνουν στον συμβουλευόμενο χωρίς όμως να ταυτίζεται με αυτά. Άλλωστε μόνο μέσω της ενσυναίσθησης μπορεί ο σύμβουλος να αγγίξει με ευαισθησία τον συναισθηματικό κόσμο του συμβουλευόμενου. Η ενσυναίσθηση εναντιώνεται στην ταύτιση ενώ δεν αφορά

αποκλειστικά και μόνο συναισθήματα αλλά πλήρη κατανόηση σκέψεων , αντιλήψεων, βιωμάτων, ιδεολογιών και συναισθημάτων. (Δημητρόπουλος, 2000)

Σύμφωνα με τον Rogers, η ενσυναίσθηση περιλαμβάνει την «ιδιωτικοποίηση» του συναισθηματικού κόσμου του άλλου μέσω λεπτών χειρισμών και ευαισθησίας.

“ Ο σύμβουλος πρέπει να αποδέχεται τον συμβουλευόμενο. Πιο αναλυτικά, στάση αποδοχής σημαίνει ότι ο σύμβουλος πρέπει να αποδέχεται όπως είναι τον συμβουλευόμενο χωρίς ίχνος διακρίσεων. Σύμφωνα με τον Rogers, η έννοια της αποδοχής σημαίνει άνευ όρων αποδοχή της προσωπικότητας του συμβουλευόμενου. Μάλιστα, αποδοχή και ενσυναίσθηση είναι δυο έννοιες αλληλένδετες.

“ Ο σύμβουλος πρέπει να αποδέχεται το διαφορετικό. Με άλλα λόγια ο σύμβουλος πρέπει να είναι ανοικτός σε νέες ιδέες, να επεξεργάζεται νέες πληροφορίες και να τις χρησιμοποιεί προς όφελος της συμβουλευτικής σχέσης. Άλλωστε όντας ανοικτός σε νέες ιδέες αποφεύγει τον δογματισμό και αποκτά μια πιο πλουραλιστική αντίληψη για το έργο του συμβούλου. Ενώ ζώντας σε ένα κόσμο που υφίσταται τεράστιες αλλαγές το καινούργιο και το διαφορετικό αποτελεί δείγμα εξέλιξης και πρέπει πάντα να προσμετράτε στα θετικά μιας προσωπικότητας. (Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1996)

6.5 ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ

Το γνωστικό πεδίο ενός συμβούλου εστιάζεται στο περιβάλλον της εφαρμογής της συμβουλευτικής. Όσον αφορά την επαγγελματική συμβουλευτική σίγουρα χρειάζονται πολύ ιδιαίτερες τεχνικές και μέθοδοι για την ορθή χρήση της. Τεχνικές και γνώσεις η οποίες σχετίζονται με την ενσυναίσθηση, την ενεργητική ακρόαση, την αυτοαντίληψη, τη λήψη αποφάσεων και τη συνεχή επαγγελματική ενημέρωση.

Δύο από τις σημαντικότερες δεξιότητες οι οποίες χρησιμοποιούνται και γενικότερα στη συμβουλευτική αλλά και ειδικότερα στην επαγγελματική συμβουλευτική είναι οι ακόλουθες:

“ Ικανότητα του συμβούλου να είναι καλός ακροατής.

Για να είναι καλός ακροατής ένας σύμβουλος θα πρέπει να έχει ένα καλό επίπεδο αυτογνωσίας και να μπορεί να αφογκραστεί τα μηνύματα του συμβουλευόμενου τα οποία πρέπει να επεξεργαστεί και στη συνέχεια να

ανταποκριθεί σε αυτά. Είναι σημαντικό να διευκρινιστεί πως η ακρόαση στη συμβουλευτική είναι διαφορετική από μια καθημερινή συζήτηση στην οποία δύο ή περισσότεροι συνομιλητές ικανοποιούν μέσω της επικοινωνίας προσωπικές ψυχολογικές ανάγκες.

Η ουσιαστική ακρόαση βοηθάει τον συμβουλευόμενο να κατανοήσει τον εαυτό του, να έρθει σε επαφή και να εμπιστευτεί τα δικά του θέλω και τις δικά του συναισθήματα. Μέσα δηλαδή από την ενεργητικά ακρόαση ο συμβουλευόμενος ακούει τα μηνύματα του εαυτού του, εκφράζεται ενώ παράλληλα ο σύμβουλος κατανοεί και γνωρίζει καλύτερα τον χαρακτήρα του ώστε να μπορεί να τον βοηθήσει μέσα από τη θεραπευτική σχέση στην οποία συμμετέχουν. Άλλωστε βασικός σκοπός της συμβουλευτικής είναι η καλύτερη γνωριμία του συμβουλευόμενου με τον αυτό του αλλά και η ενθάρρυνση για την έκφραση συναισθημάτων, απόψεων και βιωμάτων.

“ Κατανόηση των σκέψεων και των συναισθημάτων του συμβουλευόμενου.

Η κατανόηση των σκέψεων και των συναισθημάτων του συμβουλευόμενου από τον σύμβουλο απαιτεί την κατανόηση όσον εκφράζονται και στη συνέχεια την κοινοποίησή τους σε νέα βάση στον συμβουλευόμενο. Η πορεία του ακολουθείται για την κατανόηση όσον αναφέρει ο συμβουλευόμενος είναι η ακόλουθη:

- i. Προσπάθεια «εισβολής» στον προσωπικό χώρο του συμβουλευόμενου και οικειοποίησή του.
- ii. Ενσυναίσθηση και παρακολούθηση όλων των αλλαγών που συμβαίνουν στον συμβουλευόμενο.
- iii. Κατανόηση νοημάτων τα οποία δεν έχει αντιληφθεί ο συμβουλευόμενος.
- iv. Έλεγχος της κατανόησης του συμβουλευόμενου. (Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1996)

6.6 ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Πρωταρχικός ρόλος της επαγγελματικής συμβουλευτικής είναι να ωθήσει τα άτομα να οδηγηθούν σε ορθές επιλογές σχετικά με το επαγγελματικό τους μέλλον και την μετέπειτα πορεία ζωής που θα χαράξουν. Βέβαια, επειδή ο επαγγελματικός σχεδιασμός είναι πολύ σημαντικός για την πορεία και την εξέλιξη του ατόμου οι

επαγγελματικοί σύμβουλοι θα πρέπει να είναι καταρτισμένοι και να ενημερώνονται συνεχώς για τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Συνεπώς, εκτός από την ατομική εξέλιξη του συμβούλου σημαντικό ρόλο παίζουν και η εκμάθηση δεξιοτήτων και πρακτικών αλλά και γνώσεων σχετικά με την επικοινωνία και γενικότερα τη συμβουλευτική ώστε να βοηθηθεί ο εκάστοτε συμβουλευόμενος.

Οι πιο βασικές γνώσεις που είναι απαραίτητες ώστε να εκτελέσει αποτελεσματικά το έργο του ένας σύμβουλος εργασίας είναι οι ακόλουθες:

- “ Γνώσεις σχετικά με την επικοινωνία, την δημιουργία ευχάριστου κλίματος και αποδοχής.

- “ Γνώσεις θεωρητικών μοντέλων εξελικτικών θεωριών σχετικά με τον τρόπο μάθησης (π.χ. θεωρίες κοινωνικής μάθησης)

- “ Γνώσεις μοντέλων συμβουλευτικής

- “ Δεξιότητες διαπίστωσης των εμποδίων σχετικά με την επαγγελματική ανάπτυξη του συμβουλευόμενου.

- “ Γνώσεις μοντέλων σχετικά με την αλλαγή επαγγελματικής πορείας.

- “ Γνώσεις σχετικά με την διαδικασία λήψης αποφάσεων

- “ Γνώσεις σχετικά με την διαχείριση κρίσεων

- “ Δεξιότητες χειρισμού νέων μορφών επικοινωνίας και γενικότερα ορθής χρήσης των νέων τεχνολογιών

- “ Γνώση του κώδικα δεοντολογίας και τήρησή του.

- “ Δεξιότητες διαπίστωσης, αξιολόγησης και αναζήτησης λύσεων των δυσκολιών του συμβουλευόμενου.

- “ Γνώσεις ανάλυσης των προσωπικών χαρακτηριστικών και του επαγγελματικού προφίλ των ανέργων.

- “ Δεξιότητες μετάδοσης των πληροφοριών σχετικά με τις κενές θέσεις απασχόλησης.

- “ Δεξιότητες κατανόησης των στερεοτύπων του συμβουλευόμενου.
(Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1996)

Επιπλέον, ο σύμβουλος ο οποίος ασχολείται με την επαγγελματική συμβουλευτική θα πρέπει να είναι καταρτισμένος στα παρακάτω επαγγελματικά αντικείμενα:

- “ Γνώσεις και δεξιότητες σχετικά με την επαγγελματική ανάπτυξη.

- “ Αγορά εργασίας, τρόποι αναζήτησης θέσεων εργασίας, προοπτικές επαγγελμάτων, επαγγελματικά δικαιώματα.
- “ Λήψη αποφάσεων, διαχείριση κρίσεων.
- “ Τεχνικές για ειδικές πληθυσμιακές ομάδες
- “ Διαφορές μεταξύ των ρόλων ανδρών και γυναικών.
- “ Τεχνικές αξιολόγησης του έργου του.
- “ Γνώσεις σχετικά με τη βελτίωση του εργασιακού περιβάλλοντος και των εργασιακών σχέσεων. (Γαλανουδάκη-Ράπτη, 1996)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανεργία αποτελεί ένα φαινόμενο που πλήττει όλες σχεδόν τις χώρες. Στην Ελλάδα, τα επίπεδα της ανεργίας είναι ιδιαίτερα ψηλά και οι προβλέψεις για το μέλλον είναι δυσοίωνες. Άνεργος θεωρείται ο πολίτης ο οποίος ανήκει στην κατηγορία του οικονομικά ενεργού πληθυσμού μιας χώρας, αλλά δεν απασχολείται, ενώ αναζητά εργασία και δεν μπορεί να βρει.

Η εργασία συμβάλλει καθοριστικά στην ένταξη του ατόμου μέσα σε κοινωνικές ομάδες, ενώ παράλληλα συντελεί και στην δημιουργία ψυχολογικής ισορροπίας. Μέσα από την εργασία, ένας άνθρωπος βιώνει συναισθήματα χαράς, ηρεμίας, υψηλής αυτοεκτίμησης, καθώς και αναγνώρισης από τους άλλους.

Η ανεργία, αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο επιφέρει τα αντίθετα αποτελέσματα. Πέρα από τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις που αυτή επιφέρει, οι ψυχολογικές επιπτώσεις αποτελούν ίσως τον σημαντικότερο παράγοντα για την επιβίωση του ανθρώπου. Ο άνεργος πληθυσμός αντιμετωπίζει προβλήματα άγχους και φόβου, ενώ η αυτοεκτίμηση του και η αποδοχή του μέσα στο κοινωνικό σύνολο είναι μειωμένη.

Πολλές φορές η ανεργία ευθύνεται για την αύξηση της εγκληματικότητας, η οποία έχει σημειώσει έξαρση τα τελευταία χρόνια στην χώρα μας, ενώ επίσης δεν λείπουν από την κοινωνία οι βίαιες συμπεριφορές, οι ταραχές και οι εξεγέρσεις. Άμεση συνέπεια της ανεργίας είναι και η αύξηση του αλκοολισμού και των ναρκωτικών ουσιών. Αυτό εξηγείται κυρίως λόγω της κακής ψυχολογικής κατάστασης στην οποία βρίσκονται οι άνεργοι, ειδικότερα, όταν η ανεργία είναι μακροχρόνια. Ένα φαινόμενο που έχει σημειώσει επίσης αύξηση εξαιτίας της ανεργίας και του οικονομικού αδιέξοδου είναι οι αυτοκτονίες.

Το φαινόμενο της ανεργίας παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Οι νέοι, καθώς και οι γυναίκες ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία. Οι μεν πρώτοι, προερχόμενοι από ένα εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο ενδεχομένως να χρειάζεται αλλαγές στον τρόπο κατάρτισης των νέων για την εισαγωγή τους στον εργασιακό χώρο, κατέχουν υψηλά ποσοστά ανεργίας και ειδικότερα μακροχρόνιας ανεργίας. Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες παλαιότερα που οι οικογένειες ήταν πατριαρχικές αναλάμβαναν την φροντίδα του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών τους. Μόλις εισήλθαν στη αγορά εργασίας, αύξησαν τον

αριθμό του εργατικού δυναμικού, ενώ παράλληλα δεν μπορούσαν να καλύψουν καίριες και εξειδικευμένες θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα να εργάζονται είτε με μερική απασχόληση, είτε χωρίς σύμβαση, συμβάλλοντας στη ανάπτυξη του φαινομένου της «μαύρης εργασίας», είτε να παραμένοντας στο εργατικό δυναμικό και να απαρτίζουν μέρος του άνεργου πληθυσμό.

Πολλές φορές ωστόσο, οι ομάδες του πληθυσμού που δεν έχουν μια απασχόληση, ενδέχεται να μην δύναται να ικανοποιήσουν τις βασικές του ανάγκες, για επιβίωση. Μεγάλο μέρος των ανέργων δεν μπορεί να βρει λύσεις στα προβλήματα τροφής, ένδυσης και κατοικίας που τον ταλαιπωρούν.

Η έννοια της ανάπτυξης συνδέεται με θέματα κοινωνικής δομής, πολιτισμού σχέσεων εξουσίας και πολιτικών επιλογών που συναρτούν τη συλλογική ταυτότητα και τις προσδοκίες των «αναπτυσσόμενων» κοινωνικών συνόλων. Η κατάσταση υψηλής και παρατεινόμενης ανεργίας εμποδίζει τη διαδικασία ανάπτυξης της κοινωνίας και δημιουργεί θύλακες υπανάπτυξης ή διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης για διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Τα προβλήματα που αναφέρθηκαν, ως συνέπεια του υψηλού βαθμού ανεργίας δυσκολεύουν και τη διαδικασία οικονομικής σύγκλισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της έλλειψης κοινωνικής συνοχής, της ενίσχυσης των ανισοτήτων και της δημιουργίας θυλάκων υπανάπτυξης. Στην περίπτωση που η κατάσταση αυτή συνεχιστεί, τα εθνικά σύνορα θα αντικατασταθούν από οικονομικά (τα οποία μπορεί να ταυτίζονται σε ορισμένες περιπτώσεις με γεωγραφικές διαιρέσεις). Το έργο της οικονομικής ενοποίησης θα μπορούσε αντίθετα να διευκολυνθεί και να επιταχυνθεί αν παράλληλα με το άνοιγμα των διάφορων αγορών (αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου, εργασίας) χτιζόταν και η λεγόμενη «*Ευρώπη των Πολιτών*» στην οποία έχει επιτευχθεί η κοινωνικοποίηση των ατόμων, η κοινωνική συνοχή και η κοινωνική ανάπτυξη.

Στην σημερινές κοινωνίες, η ανεργία αναγκάσει τους ανθρώπους που έχουν πληγεί από αυτήν να βιώσουν συναισθήματα και καταστάσεις αποκλεισμού από τα κοινωνικά τους δικαιώματα, ενώ τους στιγματίζει και η κοινωνική προκατάληψη.

Για να μπορέσει ο άνεργος πληθυσμός να επιβιώσει, εκπληρώνοντας τις βασικές του ανάγκες από την μία και νιώθοντας την αποδοχή της κοινωνίας από την άλλη, είναι απαραίτητο το κράτος να στηρίζει τις προσπάθειες του και τα δικαιώματα του. Το κράτος και μέσω του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού παρέχει τόσο επιδόματα στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, όσο επίσης και προγράμματα κατάρτισης για την αποτελεσματικότερη αναζήτηση θέσεων εργασίας.

Πέρα από το πρόβλημα που δημιουργείται από την ανεργία, για τα ίδια τα άτομα και τις οικογένειες τους, υπάρχει ορατός κίνδυνος, αυτή η κυκλική ανεργία να μετατραπεί σε διαρθρωτική με αποτέλεσμα τα επίπεδα της να είναι μόνιμως υψηλότερα. Οι κίνδυνοι που υπάρχουν σε μια τέτοια περίπτωση είναι δύο. Πρώτον θα μειωθεί σημαντικά η μελλοντική προσφορά εργατικού δυναμικού, καθώς οι μακροχρόνια άνεργοι θα απογοητευτούν και θα σταματήσουν να αναζητούν εργασία και δεύτερον, η ανάκαμψη θα είναι υποβαθμισμένη, καθώς δεν θα μπορεί να δημιουργήσει πολλές θέσεις εργασίας.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Ø Η αποκατάσταση της εργασιακής σχέσης ενός ανέργου, ο οποίος κατείχε μία θέση που απαιτούσε εξειδίκευση και μόρφωση.

- Ø Μια κοινωνία στην οποία ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού είναι άνεργο, με έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αντιπαλότητες, δυσφορία και αβεβαιότητα για το μέλλον, παρουσιάζει έντονα φαινόμενα αλλοτρίωσης και ανομίας. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να υπάρχει ενημέρωση του κοινού για τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας.

- Ø Στις κοινωνίες στις οποίες δεν είναι εύκολο να βρεις εργασία και οι υπάρχουσες θέσεις είναι ανασφαλείς, με χαμηλούς μισθούς και περιορισμένες πιθανότητες για επαγγελματική άνοδο, θα πρέπει η εργασία να προσφέρει κίνητρα στους νέους ανθρώπους να ταυτιστούν με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής.

- Ø Όσο περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης παρουσιάζει η αγορά εργασίας νεαρών ατόμων, τόσο λιγότερο ευάλωτα είναι τα άτομα αυτά στην προτροπή συνομηλίκων τους να υιοθετήσουν παράνομες συμπεριφορές και τόσο λιγότερο ελκυστικά καθίστανται τα παράνομα υποκατάστατα της αγοράς εργασίας για το λόγο αυτό πρέπει να προωθείτε η εργασία των νέων μέσω επιδοτούμενων προγραμμάτων.

- Ø Ο περιορισμός της ανεργίας μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους, οι οποίοι είναι οι ακόλουθοι:
 - ü Κρατικός σχεδιασμός και προγραμματισμός
 - ü Κρατική μέριμνα
 - ü Σωστός επαγγελματικός προσανατολισμός
 - ü Αξιοκρατική επιλογή προσωπικού
 - ü Ανθρωπιστική παιδεία
 - ü Συνεχής επιμόρφωση των εργαζομένων στις νέες τεχνολογικές αλλαγές

• Εξασφάλιση ισότητας

• Παροχή ίσων ευκαιριών μόρφωσης, κατάρτισης και εύρεσης εργασίας
Δημιουργία ευνοϊκών μέτρων για την αποκέντρωση, η οποία θα προσελκύσει επενδύσεις στην περιφέρεια και θα οδηγήσει στον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.

• Αποκέντρωση: η δυνατότητα που εμφανίζεται για τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας να αποκτήσουν έναν ενισχυμένο ρόλο στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, εφόσον γνωρίζουν καλύτερα την περιοχή στην οποία δραστηριοποιούνται και μπορούν να κινητοποιήσουν την τοπική κοινότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δεδουσόπουλος Α. (2000). «Θεωρίες της ανεργίας». Εκδόσεις: Τυπωθήτω – Δάρδανος Γιώργος, Αθήνα

Δημητρόπουλος Ε. (1993). Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία. Η Θεωρία της, η Πράξη της, οι Εφαρμογές της. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Δημητρόπουλος Ε. (2000) «Συμβουλευτική – Προσανατολισμός», Τόμος Α΄, Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία, Εκδόσεις Γρηγόρη, Γ΄ έκδοση, Αθήνα

Καραμεσίνη Μ. (2004), «Ανεργία, Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ελλάδα», Εξάντας, Αθήνα.

Καραμεσίνη Μ., «Ανεργία και Πολιτικές Απασχόλησης» (Σημειώσεις), Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα 2011

Κατσανέβας Θ., (2007) «Οικονομική της εργασίας και εργασιακές σχέσεις», Αθήνα, Σταμούλης, (αναθεωρημένη επανέκδοση)

Κοσμίδου-Hardy, Χρ. & Γαλανουδάκη-Ράπτη Αθ. (1998) "Ο Εκπαιδευτικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός και οι Γονείς" ΜΕΤΑ, Αθήνα: Εκδ. ΑΛΦΑ., (Περιοδικό απευθυνόμενο στο ευρύτερο κοινό, στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές).

Κουνενάκη-Χατζηνικολάου Ε.(1999), Αναζήτηση απασχόλησης, αγορά εργασίας, επαγγελματικός προσανατολισμός, διαδικασία αναζήτησης [χ.τ] Εκδόσεις Προπομπός.

Κωστόπουλος Παναγιώτης-Κων/νος (Μάρτιος-Ιούνιος 2010). «Ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας σε άτομα 40 ετών και άνω στην Ελλάδα». Επιθεώρηση Συμβουλευτικής – Προσανατολισμού.

Λεχουρίτης Γ., Κατσορίδας Δ. (2002), «Οι Ψυχοκοινωνικές Επιπτώσεις της Ανεργίας, Η Φθοροποιός Διαδικασία», Αθήνα

Μάραντος, Π. (2000). «Τεχνικές Εύρεσης Εργασίας». Αθήνα, Πατάκης

Μπάγκαβος Χ.,Καψάλης Α., «Το πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα», στη Μετανάστευση και παροχή υπηρεσιών σε μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ) 2008

Παναγιωτόπουλος Νίκος (2005). «Η οδύνη των ανέργων». Εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα

Πολυζωίδης, Π. (2006). Εθελοντισμός στην Κοινωνική Προστασία, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ρετινιώτη Α., Μάντζιου Ι., (2010), «Η πρόσβαση των φτωχών και κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων που ζουν στο κέντρο της Αθήνας, στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης και της εργασίας», Ερευνητική μελέτη, Κοινωνική Υπηρεσία Γιατρών του Κόσμου

Σαμπεθαί Ι. (2000) Η ελληνική αγορά εργασίας: χαρακτηριστικά, προβλήματα και πολιτικές (με έμφαση στην ευελιξία της αγοράς εργασίας και στην καταπολέμηση της ανεργίας σε συνθήκες μη πληθωριστικής ανάπτυξης), Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 16

Σκουτέλης Γ. (1996). «Ανεργία, αίτια και λύσεις». Financial Forum, Αθήνα

Ψημμένος Ι., Σκαμνάκης Χ., Οικιακή εργασία των μεταναστριών και κοινωνική προστασία, Αθήνα (Παπαζήση) 2008

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Gough, J., Eisenschitz, A. and McCulloch, A. (2006). *Spaces of Social Exclusion*, New York: Routledge.

Hackeny, H., & Nye, S. (1973). *Counseling strategies and objectives*. New York: Prentice-Hall

OECD (2012). "Employment outlook 2012". OECD publishing

Papalexandris N., (2000), *Flexible working practices: trends in EU and Greece*, EEDE-IEKA conference held in 5-6-00

Paugam S. (2000), *Le Salarié de la Précarité*, PUF, Paris

Towensend P., Davidson N., Whitehead M. (1992), *Inequalities in Health: The Black Report and the Health Divide*, Penguin, London

Vaillancourt, Y. (2009). "The participation of the third sector in the coproduction and the co-construction of public policy", *EMES Conferences Selected Papers Series*.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-046/EN/KS-SF-09-046-EN.PDF (Πρόσβαση στις 14/4/2015)

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/web/table/description.jsp>(Πρόσβαση στις 19/4/2015)

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc320>(Πρόσβαση στις 05/3/2015)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-30042009-BP/EN/3-30042009-BP-EN.PDF(Πρόσβαση στις 11/5/2015)

<http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/meleti8.pdf>(Πρόσβαση στις 18/4/2015)

<http://edu09.pbworks.com/w/page/11245329/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82>(Πρόσβαση στις 22/5/2015)